

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในคดีอาญา ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 : ศึกษาเฉพาะกรณีตำรวจภูธรจังหวัดนครปฐม ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา
 - การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในต่างประเทศ
 - รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
 - สิทธิของผู้ต้องหาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540
2. พนักงานสอบสวนกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญา
 - การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในต่างประเทศ
 - การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในประเทศไทย
 - บทบาท หน้าที่ของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ความอาญากับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญา

3. โครงสร้างตำรวจภูธรจังหวัดนครปฐม
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดในการศึกษา

แนวคิด ทฤษฎีการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา

ความเป็นมาของแนวคิดการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่รับรองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนไว้มากที่สุดเท่าที่ประเทศไทยเคยมีรัฐธรรมนูญ และสำหรับผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาแล้ว ได้บัญญัติรับรองสิทธิต่าง ๆ ไว้ ดังต่อไปนี้ตามกติกา ระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966 ข้อบทที่ 14 บัญญัติว่า

1. บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคกันในการพิจารณาของศาลและคณะตุลาการในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งตนต้องหาว่ากระทำผิดหรือการพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรมโดยคณะตุลาการซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย มีอำนาจ มีความเป็นอิสระและเป็นกลาง สื่อมวลชนและสาธารณชนอาจถูกห้ามเข้าฟังการพิจารณาคดีทั้งหมด หรือบางส่วนก็ด้วยเหตุผลทางศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือความมั่นคงของชาติในสังคมประชาธิปไตย หรือเพื่อความจำเป็นเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเรื่องชีวิตส่วนตัวของคู่กรณีหรือในสภาพการณ์พิเศษซึ่งศาลเห็นว่า จำเป็นยิ่งเมื่อการพิจารณาโดยเปิดเผยนั้นอาจเป็นการเสื่อมเสียต่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม แต่คำพิพากษาในคดีอาญาหรือคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยข้อพิพาทในคดีอื่นต้องเปิดเผย เว้นแต่จำเป็นเพื่อประโยชน์ของเด็กและเยาวชน หรือเป็นกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับข้อพิพาทของคู่สมรสในเรื่องการเป็นผู้ปกครองเด็ก

2. บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำผิดอาญา ต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด

3. ในการพิจารณาคดีอาญา บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำ ดังต่อไปนี้โดยเสมอภาค

3.1 สิทธิที่จะได้รับแจ้งโดยพลันซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพและเหตุแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหา ในภาษาซึ่งบุคคลนั้นเข้าใจได้

3.2 สิทธิที่จะมีเวลาและได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อต่อสู้คดีและติดต่อกับทนายความที่ตนเลือกได้

3.3 สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยไม่ชักช้าเกินความจำเป็น

3.4 สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเองหรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก สิทธิที่บุคคลจะได้รับแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย หากบุคคลนั้นไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย ในกรณีใด ๆ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม บุคคลนั้นมีสิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งมีการแต่งตั้งให้โดยปราศจากค่าตอบแทนในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถรับภาระในการจ่ายค่าตอบแทน

3.5 สิทธิที่จะซักถามพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน และขอให้เรียกพยานฝ่ายตนมาซักถามภายใต้เงื่อนไขเดียวกับพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน

3.6 สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากล่ามโดยไม่คิดมูลค่า หากไม่สามารถเข้าใจหรือพูดภาษาในศาลได้

3.7 สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้เปิดเผยความเป็นปรปักษ์ต่อตนเองหรือให้รับสารภาพผิด

4. ในกรณีของบุคคลที่เป็นเด็กหรือเยาวชน วิธีพิจารณาความให้เป็นไปโดยคำนึงถึงอายุและความปรารถนาที่จะส่งเสริมการแก้ไขฟื้นฟูความประพฤติของบุคคลนั้น

5. บุคคลทุกคนที่ต้องคำพิพากษาลงโทษ ในความผิดอาญาย่อมมีสิทธิที่จะให้คณะตุลาการระดับเหนือขึ้นไปพิจารณาทบทวนการลงโทษและคำพิพากษาโดยเป็นไปตามกฎหมาย

6. เมื่อบุคคลใดต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษในความผิดอาญา และภายหลังจากนั้นมีการกลับคำพิพากษาที่ให้ลงโทษบุคคลนั้น หรือบุคคลนั้นได้รับอภัยโทษ โดยเหตุที่มีข้อเท็จจริงใหม่หรือมีข้อเท็จจริงที่ได้ค้นพบใหม่อันแสดงให้เห็นว่าได้มีการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่มีชอบ บุคคลที่ได้รับการชดเชยอันเนื่องมาจากการลงโทษตามผลของคำพิพากษาเช่นว่าต้องได้รับการชดเชยตามกฎหมายเว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการไม่เปิดเผยข้อเท็จจริงที่ยังไม่รู้ให้ทันเวลาเป็นผลจากบุคคลนั้นทั้งหมดหรือบางส่วน

7. บุคคลย่อมไม่ถูกพิจารณา หรือลงโทษซ้ำในความผิดซึ่งบุคคลนั้นต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษหรือให้ปล่อยตัวแล้วตามกฎหมายและวิธีพิจารณาความอาญาของแต่ละประเทศ

ซึ่งถือว่าเป็นหลักการสากลทั่วไปในการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

รูปแบบของกระบวนการยุติธรรม

กระบวนการทางอาญานี้ Herbert Packer นักนิติศาสตร์และอาชญาวิทยาชาวอเมริกัน ได้กล่าวถึงรูปแบบของกระบวนการทางอาญาในสหรัฐอเมริกา และยุโรปไว้ 2 รูปแบบ (ประธาน วัฒนวาณิชย์, 2539, น. 15) ซึ่งต่างมีเป้าหมายในการป้องกันสังคมอย่างเดียวกันแต่มีวิธีปฏิบัติที่แตกต่างกัน เพราะมีความคิดเห็นและแนวทางในการดำเนินการที่แตกต่างกัน คือ

1. The Crime Control Model

2. The Due Process Model

1) The Crime Control Model

เป็นแบบที่มุ่งการควบคุมอาชญากรรมเป็นสำคัญ (สุพิศ ปราณีตพลกรัง, 2528, น. 35) ถือว่าหน้าที่อันสำคัญที่สุดของกระบวนการทางอาญา คือ การควบคุมอาชญากรรม การปราบปรามอาชญากรรม (Repression of criminal conduct) การที่จะรักษาความสงบสุขของ

สังคมไว้ได้ต้องมีการควบคุมอาชญากรรมอย่างหนาแน่น (Tight control) รวดเร็ว เฉียบพลัน เน้นหนักทางด้านประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม หากกฎหมายไม่มีประสิทธิภาพหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถจับผู้กระทำผิดมาลงโทษ การไม่เคารพกฎหมายก็จะเพิ่มขึ้นพลเมืองที่เคารพกฎหมายจะตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว จะต้องปรับปรุงเพิ่มพูนประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม โดยจะต้องมีสถิติการจับกุมผู้กระทำผิดสูง และการพิพากษาลงโทษผู้กระทำผิดสูง โดยใช้ทรัพยากรอย่างจำกัดกระบวนการยุติธรรมจึงต้องรวดเร็วและแน่นอน ขั้นตอนของกระบวนการต้องไม่มีแบบพิธีที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินคดี รูปแบบนี้เชื่อว่าการดำเนินการตามขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมควรอยู่ใต้อำนาจพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการเป็นส่วนใหญ่ กระบวนการต้องรวบรัดสม่ำเสมอ มีประสิทธิภาพและต้องยอมรับว่าการค้นหาข้อเท็จจริงในชั้นตำรวจและอัยการเพียงพอที่จะเชื่อถือได้ (ประธาน วัฒนวาณิชย์, 2520, น. 30) The Crime Control Model จึงเน้นหนักเข้มงวดกับการควบคุมปราบปรามอาชญากรรมอย่างเต็มที่ เมื่อเกิดความสงบเรียบร้อยในสังคมแล้ว ก็ถือว่าได้คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของสังคมแล้ว

2) The Due Process Model

เป็นรูปแบบที่ยึดกฎหมายเป็นสำคัญ มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ถือหลักว่าคนจะมีความผิดต้องผ่านการตัดสินของศาล การดำเนินคดีจะต้องกระทำโดยไม่ให้ผิดพลาด ไม่มีอคติ ไม่ใช้อำนาจในทางที่ผิด ผู้บริสุทธิ์ต้องได้รับความคุ้มครอง ผู้ผิดต้องได้รับการลงโทษ ผู้ถูกสงสัยว่ากระทำผิดจึงยังคงเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้พิสูจน์ในชั้นสุดท้ายว่าเข้ากระทำผิดจริง (สุพิศ ปราณีตพลกรัง, 2528, น. 50)

The Due Process Model มีค่านิยมเรื่อง ความเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมตรงข้ามกับรูปแบบที่มุ่งควบคุมอาชญากรรมเป็นสำคัญ แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าอุดมการณ์ของรูปแบบนี้แตกต่างจากรูปแบบที่มุ่งควบคุมอาชญากรรม แต่ทว่ารูปแบบนี้ยึดหลักกฎหมายหรือหลักนิติธรรมมากกว่า และไม่เชื่อว่าความคิดในการควบคุมอาชญากรรมที่กล่าวมาข้างต้นจะมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง รูปแบบนี้จึงไม่เห็นพ้องกับการแสวงหาข้อเท็จจริงอย่างไม่เป็นทางการ แต่ต้องการให้มีการพิจารณาคดีอย่างเป็นทางการและเปิดเผยในศาลยุติธรรม ต่อหน้าองค์คณะผู้พิพากษาที่เป็นกลางและไม่ลำเอียง (ประธาน วัฒนวาณิชย์, 2520, น. 40)

The Due Process Model จึงยึดถือวิธีการที่จะได้มาซึ่งความเป็นธรรมพร้อมกับวัตถุประสงค์ในเรื่องของการควบคุมอาชญากรรม ถือเป็นภารกิจของศาลจะทบทวนตรวจสอบวิธีการที่ ตำรวจ อัยการ ปฏิบัติและไม่ยอมรับการได้พยานหลักฐานที่พนักงานเจ้าหน้าที่ได้มาจากการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมาย

เปรียบเทียบรูปแบบกระบวนการทางอาญาทั้ง 2 รูปแบบ ได้โดย

1. อุดมการณ์หรือจุดหมายปลายทาง

ซึ่งทั้งสองรูปแบบมีจุดหมายเดียวกัน คือให้ กระบวนการทางอาญา สามารถคุ้มครองผู้บริสุทธิ์ ลงโทษผู้กระทำผิด นำไปสู่ความสงบเรียบร้อยในสังคม แต่วิธีการไม่เหมือนกัน The Crime Control ควบคุมอาชญากรรมอย่างรวดเร็ว เด็ดขาด บังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อสังคมเกิดความสงบเรียบร้อย สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลก็ได้รับความคุ้มครอง ส่วน The Due Process เห็นว่าความเป็นธรรมจะต้องเกิดขึ้นทั้งในขณะจับกุม สอบสวน และพิจารณาคดี ถ้าไม่มีความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรม จุดหมายในการแก้ปัญหาอาชญากรรมก็ไม่บรรลุผล สังคมก็ไม่อาจสงบเรียบร้อยได้

2. บทบาทองค์กร

The Crime Control Model เน้นหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการ คือ ตำรวจ อัยการ ถือเป็นภาระของฝ่ายบริหาร เป็นส่วนใหญ่ในการควบคุมอาชญากรรม

The Due Process Model เน้นหน้าที่องค์กรกลาง คือ ตุลาการ หรือศาลเพราะเชื่อว่าเป็นองค์กรที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลได้อย่างดี

3. ข้อดีและข้อบกพร่อง

The Crime Control Model มีข้อดีที่มีการกำหนดวิธีการดำเนินการรวดเร็ว เด็ดขาดเน้นประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย เท้าทันความเคลื่อนไหวของอาชญากรรม สามารถตอบโต้ได้ฉับพลัน ข้อบกพร่องคือ จะมีการใช้อำนาจไปในทางที่มิชอบ

The Due Process Model มีข้อดีที่ให้ความสำคัญต่อสิทธิ เสรีภาพของประชาชน ย่อมปล่อยผู้กระทำผิดสิบคนดีกว่าลงโทษผู้บริสุทธิ์เพียงคนเดียว ส่วน ข้อเสียก็คือ หากให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลมากเกินไป ก็จะทำให้ความสงบเรียบร้อยของสังคม กระทบกระเทือน อาชญากรมีโอกาสดูรอดการลงโทษ

4. เรื่องของความผิดพลาด

The Crime Control Model ยอมรับความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น และถือว่าความผิดพลาดจะเป็นแนวทางที่เกิดการแก้ไขให้ดีขึ้น ส่วน The Due Process Model ถือหลักการดำเนินการโดยมิให้ผิดพลาดได้ ไม่มีอคติไม่มีการใช้อำนาจในทางมิชอบ

สรุปแล้วทั้งสองรูปแบบแตกต่างกันเพราะวิธีการปฏิบัติในการไปสู่จุดหมาย คือ ความสงบเรียบร้อยของสังคม วิธีที่ดีที่สุดก็คือ การผสมผสานกันทั้งสองรูปแบบให้ดีที่สุด กล่าวคือ ไม่คำนึงถึงการการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลจนไร้ขอบเขต จนละเลยเรื่องการรักษาความอาชญากรรม ขณะเดียวกันก็ไม่มุ่งหมายควบคุมอาชญากรรมจนละเลยเอาใจใส่ต่อเสรีภาพส่วนบุคคล ทั้งนี้ ก็ให้บรรลุผลสุดท้าย คือ ความสงบเรียบร้อยของสังคมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมือง มิให้ถูกระทบเทือนนั่นเอง (สุพิศ ปราณีตพลกรัง, 2528, น. 65)

แนวคิดระบบการดำเนินคดีของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ความหมายและหน้าที่ของกระบวนการยุติธรรม

กระบวนการยุติธรรม (Criminal Justice) คือ แบบแผนของการดำเนินงาน เพื่อให้ความยุติธรรมแก่ผู้กระทำผิดกฎหมายและให้ความยุติธรรมแก่สังคม หน้าที่หลักของกระบวนการยุติธรรมคือ ป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดกฎหมายอย่างเป็นธรรม (อรัญ สุวรรณบุบผา, 2518, น. 154) หรืออาจกล่าวได้ว่าแนวคิดพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมมาจากหลักของศาสนา การเมือง และกฎหมาย และแนวคิดหรือหลักการดังกล่าวมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม (Marc Ancel, 1965, p. 90) พอสรุปได้ดังนี้

ประการแรก หลักการของศาสนาได้ก็ตาม จะสั่งสอนให้สมาชิกในสังคมละเว้นจากการกระทำความผิดและการประพฤติชั่ว ผู้ที่กระทำความผิดจะต้องล้างบาป หรือถูกลงโทษตามพิธีกรรม ความเชื่อในศาสนาของตน ข้อเท็จจริงจากสังคมปฐมกาลชี้ให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า ข้อบัญญัติหรือหลักการของศาสนาย่อมถือว่าเป็นกฎหมาย และย่อมกล่าวได้ว่า “ศาสนาและกฎหมายมีจุดหมายเหมือนกันอยู่ประการหนึ่ง คือ ต้องการธำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมให้แก่มวลชน” แต่หลักการทางศาสนามีพระนักบวชในศาสนานั้น ๆ เป็นผู้ปฏิบัติและควบคุมบังคับการปฏิบัติของมวลสมาชิกให้เป็นไปตามหลักของศาสนานั้น หลักการและการปฏิบัติดังกล่าวนี้เอง ได้ก่อให้เกิดแนวความคิดของการควบคุมสังคมโดยกระบวนการและมาตรการทางกฎหมาย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ วิวัฒนาการทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมมีต้นกำเนิดมาจากหลักการทางศาสนานั้นเอง

ประการที่สอง เมื่อสมาชิกในสังคมได้พัฒนาแนวความคิดโดยยึดหลักเหตุผล ประกอบทั้งวิวัฒนาการทางสังคมก่อให้เกิดการแบ่งงาน (Division of Labour) ภายในสังคมเกิดขึ้น จึงเป็นเหตุให้หลักการและความเชื่อในศาสนาลดอิทธิพลลง การควบคุมสังคมให้อยู่ในระเบียบและมีความสุขจึงอยู่ได้อำนาจและอิทธิพลของนักปกครองหรือคณะผู้ปกครองประเทศ แนวความคิดนี้ตรงกับการก่อตั้งศูนย์รวมอำนาจการปกครอง โดยถือว่า สมาชิกในสังคมได้มอบอำนาจของตนแก่คณะผู้ปกครอง ซึ่งการนี้สมาชิกแต่ละคนต้องสูญเสียอำนาจของตนในการที่จะปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดหรืออาชญากรด้วยตนเอง และเมื่อคณะผู้ปกครองมีอำนาจเด็ดขาดในการลงโทษผู้กระทำผิด ย่อมเป็นธรรมดาที่ประชาชนต้องขาดหลักประกันเพราะการใช้อำนาจในทางที่ผิด การบริหารงานยุติธรรมด้วยอำนาจดังกล่าวจึงมีจุดมุ่งหมาย และมีแนวความคิดพื้นฐานทางการเมืองเป็นสำคัญ

ประการสุดท้าย แนวความคิดของกระบวนการยุติธรรมในทางกฎหมายได้เริ่มมีขึ้นในศตวรรษที่ 18 เมื่อแนวความคิดของกระบวนการยุติธรรมทางการเมืองได้เสื่อมลง กล่าวคือ ได้มีแนวความคิดใหม่เกิดขึ้นว่า การต่อสู้กับอาชญากรรมไม่ใช่เป็นการใช้อำนาจเด็ดขาด แต่จะต้องพิจารณาถึงการกระทำผิดและการลงโทษในแง่ของกฎหมายเป็นสำคัญ โดยการนำระเบียบกฎเกณฑ์และวิธีการทางกฎหมายมาพิจารณา ปัญหานี้ทำให้ ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในการที่จะกำหนดลักษณะทางกฎหมายของอาชญากรรมและการลงโทษ โดยการเรียกร้องให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างยุติธรรม และมีการลงโทษที่เหมาะสมกับความผิด ความผิดทางอาญาจึงกลายสภาพเป็นความหมายในแง่ของกฎหมาย และผู้กระทำผิดจะได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายให้ได้รับความเหมาะสมแห่งสภาพความผิดนั้น ๆ ซึ่งหลักการนี้ได้ถือเป็นพื้นฐานของหลักนิติธรรม

โดยทางปฏิบัติ ระบบงานกระบวนการยุติธรรมจะแสดงออกทางฝ่ายนิติบัญญัติ ตุลาการ และฝ่ายบริหาร กล่าวคือ ฝ่ายนิติบัญญัติจะเป็นผู้กำหนดนโยบายอาญา ฝ่ายตุลาการจะเป็นผู้ใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาคดี และฝ่ายบริหารจะเป็นผู้ปฏิบัติตามนโยบายอาญา และบังคับการให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล แต่โดยทางทฤษฎีถือว่า ระบบงานกระบวนการยุติธรรมเป็นแบบหนึ่งของการกระทำทางสังคม (Social Action) โดยที่สถาบัน ตำรวจ อัยการ ทนายความ ศาล และราชทัณฑ์ เป็นหน่วยความรับผิดชอบในกระบวนการยุติธรรม

สำหรับการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมนั้นจะมีแนวคิดหลักในการดำเนินงานสอดคล้องหรือแตกต่างกันขึ้นอยู่กับกระบวนการทางอาญา (Criminal Process) ซึ่งเป็นการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของหน้าที่หลักแห่งกระบวนการ

ยุติธรรมนั่นเอง ซึ่งจะสามารถทำให้ทราบถึงการกระทำผิด ผู้กระทำผิดและดำเนินการจับกุม ผู้กระทำผิดมาลงโทษ ซึ่งอาจจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ากระบวนการพิจารณาคดีทางอาญา (Criminal Procedure)

สิทธิของผู้ต้องหาในกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540

1. ความเสมอภาคกันในการพิจารณาคดีในศาล

ความเสมอภาคของบุคคลได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 ซึ่งบัญญัติว่า "บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายเท่าเทียมกันชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน"

มาตรา 233 บัญญัติว่า

"การพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาลซึ่งต้องดำเนินการตามรัฐธรรมนูญตามกฎหมายและพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์"

มาตรา 236 บัญญัติว่า

"การนั่งพิจารณาของศาลต้องมีผู้พิพากษาหรือตุลาการครบองค์คณะ และผู้พิพากษาหรือตุลาการซึ่งไม่ได้นั่งพิจารณาคดีจะทำคำพิพากษาหรือวินิจฉัยคดีนั้นไม่ได้ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัย หรือมีเหตุจำเป็นอันอันมิอาจก้าวล่วงได้ทั้งนี้ตามที่กฎหมายกำหนด"

แต่เดิมศาลประเทศไทยมีเพียงศาลยุติธรรมและศาลทหารเท่านั้น ปัจจุบันรัฐธรรมนูญได้จัดให้มีศาลต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอีก 2 ศาล คือศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง และได้จัดตั้งแผนกพิเศษขึ้นในศาลฎีกา คือ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วย

ศาลรัฐธรรมนูญ จะทำหน้าที่วินิจฉัยว่ากฎหมายใดขัดกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ หรือปัญหาที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ โดยการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญต้องทำโดยเปิดเผยให้โอกาสคู่กรณีแสดงความเห็นของตนก่อนการวินิจฉัยคดี การให้สิทธิคู่กรณีขอตรวจดูเอกสารที่เกี่ยวข้องกับตน เปิดโอกาสให้มีการคัดค้านตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและการให้เหตุผลประกอบคำวินิจฉัยหรือคำสั่งของศาลรัฐธรรมนูญ (มาตรา 269)

ศาลปกครอง จะทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีที่เป็นข้อพิพาทระหว่างหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเอกชน หรือระหว่างหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐด้วยกันที่เป็นข้อพิพาทอันเนื่องมาจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำตามกฎหมาย

ศาลรัฐธรรมนูญ ได้เริ่มดำเนินการและได้เคยพิพากษาคดีเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญไปแล้วหลายคดี

ความเป็นอิสระของศาลได้รับการรับประกันโดยรัฐธรรมนูญ มาตรา 249 ซึ่งบัญญัติว่า "ผู้พิพากษาและตุลาการมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีของผู้พิพากษาและตุลาการไม่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาตามลำดับชั้น"

ศาลยุติธรรม ต่อไปศาลยุติธรรมไม่สังกัดกระทรวงยุติธรรมโดยผลของบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอย่างเป็นอิสระ แต่ขณะที่สังกัดกระทรวงยุติธรรม ศาลยุติธรรมก็มีความอิสระอย่างแท้จริง โดยกระทรวงยุติธรรมเป็นเพียงหน่วยงานธุรการที่สนับสนุนการดำเนินงานของศาลทั้งด้านการเงินและเจ้าหน้าที่ศาลเท่านั้น

ผู้พิพากษาต้องผ่านการสอบคัดเลือกโดยกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้จัดสอบ จากนั้นต้องผ่านการอบรมเป็นผู้ช่วยผู้พิพากษาอย่างน้อย 1 ปี จึงจะปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นผู้พิพากษาได้

ผู้พิพากษามีความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ การบริหารคดีจะมีผู้พิพากษาแต่ละคนรับผิดชอบสำนวนคดีในการสืบพยาน ส่วนในการพิพากษาคดีจะใช้องค์คณะร่วมกัน ตัดสินคดีในศาลชั้นต้นจะใช้พิพากษาคดี 2 คน เป็นองค์คณะร่วมกันพิจารณาพิพากษาคดี ในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาใช้องค์คณะร่วมกันพิจารณารวม 3 คน

การบริหารสำนวนจะมีผู้พิพากษาหัวหน้าศาลหรืออธิบดีศาลเป็นผู้ส่งจ่ายสำนวนคดีให้ผู้พิพากษาแต่ละคนรับผิดชอบ ผู้บังคับบัญชาเช่นผู้พิพากษาหัวหน้าศาลและอธิบดีไม่มีอำนาจสั่งให้ผู้พิพากษาทำการพิพากษาตามที่ต้องการ แต่หากมีความเห็นไม่เห็นด้วยอาจทำความเห็นแย้งได้เท่านั้น อนึ่ง รัฐธรรมนูญได้จัดระบบศาลยุติธรรมใหม่เพื่อประกันความเป็นอิสระและเป็นกลางจากฝ่ายบริหาร โดยมาตรา 273 บัญญัติว่า การแต่งตั้งและการให้ผู้พิพากษาพ้นจากตำแหน่งต้องได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมก่อนแล้วจึงนำความกราบบังคมทูล

การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนเงินเดือน และการลงโทษผู้พิพากษา ต้องได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม ในการนี้ให้คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นชั้นศาลละหนึ่งคณะ เพื่อเสนอความเห็นในเรื่องดังกล่าวเพื่อประกอบการพิจารณาต่อไป

คณะกรรมการตุลาการประกอบด้วยประธานศาลฎีกาเป็นประธานและมีกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละชั้นศาล ชั้นศาลละ 4 คน รวมเป็น 12 คน ซึ่งเป็นข้าราชการตุลาการในแต่ละชั้นศาลได้รับเลือกจากข้าราชการตุลาการในทุกชั้นศาล รวมทั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 12 คน ซึ่งไม่เป็นหรือเคยเป็นข้าราชการตุลาการและได้รับเลือกจากวุฒิสภา

2. การดำเนินคดีโดยเปิดเผย

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การพิจารณาคดีอาญาในศาลจะทำการพิจารณาและสืบพยานในศาลโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่จะบัญญัติให้เป็นอย่างอื่น (มาตรา 172)

อย่างไรก็ตาม ศาลอาจมีคำสั่งให้การพิจารณาเป็นการลับเมื่อเห็นสมควรโดยพลการหรือโดยคำร้อง แต่ต้องประโยชน์เพื่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือเพื่อป้องกันความลับอันเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศไม่ให้ล่วงรู้ถึงประชาชน (มาตรา 177) อย่างไรก็ดี โจทก์และจำเลย รวมทั้งทนายคู่ความรวม และบุคคลผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องได้รับอนุญาตจากศาลมีสิทธิอยู่ในห้องพิจารณาได้

การอ่านคำพิพากษาของศาลให้ทำในศาลโดยเปิดเผยในวันเสร็จการพิจารณาหรือภายในสามวันนับแต่เสร็จคดี ยกเว้นมีเหตุสมควรก็ให้เลื่อนการอ่านไปได้ (มาตรา 182)

หลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาแล้ว คู่ความหรือผู้มีส่วนได้เสียย่อมมีสิทธิขอถ่ายเอกสารหรือคัดคำพิพากษาได้และสื่อมวลชนย่อมมีสิทธิขออนุญาตศาลคัดคำพิพากษาเพื่อไปลงพิมพ์ เผยแพร่ได้ สื่อมวลชนมีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาพิพากษาคดีที่มีใช้การพิจารณาลับได้ ยกเว้นห้ามถ่ายทอดโทรทัศน์หรือถ่ายรูปในศาลเท่านั้น

สำหรับการพิจารณาพิพากษาคดีเด็กหรือเยาวชนนั้นจะต้องกระทำการลับเสมอเพื่อคุ้มครองส่วนได้เสียของเด็กหรือเยาวชนเป็นกรณีพิเศษ (พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 มาตรา 73 และมาตรา 79)

3. สิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์

รัฐธรรมนูญ มาตรา 33 บัญญัติว่า

ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด

ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้"

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้ใช้หลักสันนิษฐานเช่นเดียวกับ มาตรา 33 แห่งรัฐธรรมนูญ คือ ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ในการพิสูจน์ความผิดของจำเลยทุกคดีโจทก์มีหน้าที่นำสืบก่อนเสมอว่ามีการกระทำผิดจริงและศาล เชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิด (มาตรา 174) หากมีความสงสัยตามสมควรว่า จำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ก็ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย (มาตรา 227) หลักกฎหมายดังกล่าวนี้ได้ใช้พิจารณาพิพากษาคดีอาญามาช้านานแล้ว

4. สิทธิได้รับหลักประกันขั้นต่ำโดยเสมอภาค

การสอบสวนผู้ต้องหา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 บัญญัติว่า เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียกหรือส่งตัวมาหรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเองหรือปรากฏว่า ผู้ใด ซึ่งมาอยู่ต่อหน้าเจ้าพนักงานเป็นผู้ต้องหาให้ถามชื่อตัว นามสกุล ชาติบังคับ บิดามารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด และแจ้งข้อหาให้ทราบและต้องบอกให้ทราบก่อนว่าถ้อยคำที่ผู้ต้องหากล่าว นั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานยืนยันเขาในการพิจารณาได้ เมื่อผู้ต้องหาเต็มใจให้การอย่างใดก็ให้ จดจำคำให้การไว้ ถ้าผู้ต้องหาไม่เต็มใจให้การเลยก็ให้บันทึกไว้

สำหรับผู้ต้องหาที่เป็นชาวต่างชาติ นั้น กฎหมายบัญญัติว่าให้ทางการจัดหาล่าม ให้แก่ผู้ต้องหาที่ไม่สามารถเข้าใจภาษาไทยและวิธีพิจารณาในศาลได้โดยมาตรา 13 บัญญัติว่า

การสอบสวน 'ไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาให้ใช้ภาษาไทย แต่ถ้ามีการ จำเป็นต้องแปลเป็นภาษาต่างประเทศ หรือภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย ก็ให้ใช้ล่ามแปล

เมื่อมีล่ามแปลคำให้การ คำพยาน หรืออื่น ๆ ล่ามต้องแปลให้ถูกต้อง ล่าม ต้องสาบานหรือปฏิญาณตนว่าจะทำหน้าที่โดยสุจริต จะไม่เพิ่มเติมหรือตัดทอนสิ่งที่แปล

ให้ล่ามลงลายมือชื่อในคำแปลนั้น

ในกรณีผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือพยานไม่สามารถพูดหรือเข้าใจ ภาษาไทยได้และไม่มีล่าม ให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ หรือศาล จัดหาล่ามให้โดย มิชักช้า

ปัจจุบันกระทรวงยุติธรรมได้ขอความร่วมมือจากองค์กรเอกชนและหน่วยงาน สถาบันการศึกษาให้เป็นล่ามอาสาสมัคร ในการช่วยเป็นล่ามให้แก่ผู้ต้องหาชาวต่างชาติ โดย ได้รับค่าตอบแทนตามระเบียบของกระทรวงยุติธรรม

5. สิทธิในการเตรียมตัวต่อสู้คดี

สิทธิที่จะเตรียมตัวต่อสู้คดีของจำเลยนั้น ปัจจุบันรัฐธรรมนูญ มาตรา 239 วรรคสาม ได้บัญญัติว่า ผู้ถูกควบคุม คุมขัง หรือจำคุก ให้มีสิทธิปรึกษาทนายความเป็นการ

เฉพาะตัวได้ และมีสิทธิได้รับการเยี่ยมตามสมควร นอกจากนี้ ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีได้ระบุให้ตำรวจหรือพนักงานสอบสวนอำนวยความสะดวกตามสมควร แก่ผู้ต้องหาในการพบทนายความสองต่อสอง

อนึ่ง การสอบปากคำผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน รัฐธรรมนูญ มาตรา 241 วรรคสอง บัญญัติว่า ผู้ต้องหายังมีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบสวนปากคำของผู้ต้องหาได้ เพื่อป้องกันมิให้มีการบังคับ หลอกลวง ฯลฯ เพื่อให้ผู้ต้องหาให้การโดยไม่เต็มใจ นอกจากนี้ ผู้เสียหายหรือจำเลยในคดีอาญามีสิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตนเมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นต่อศาลได้แล้ว รวมทั้งในคดีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องแล้ว ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือผู้มีส่วนได้เสียย่อมมีสิทธิ ขอรทราบบยานหลักฐานในชั้นพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสั่งคดีด้วย (รัฐธรรมนูญ มาตรา 241 วรรคสาม และวรรคสี่)

สำหรับสิทธิของจำเลยในการได้รับการช่วยเหลือจากทนายความในการต่อสู้คดีนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8 บัญญัติให้จำเลยมีสิทธินับแต่เวลาที่โจทก์ยื่นฟ้องที่จะแต่งตั้งทนายแก้ต่างในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง รวมทั้งมีสิทธิพูดจากับทนายหรือผู้ที่จะเป็นทนายสองต่อสอง มีสิทธิตรวจดูสำนวนการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาของศาล คัดสำเนาหรือขอสำเนาที่รับรองว่าถูกต้อง และมีสิทธิตรวจดูสิ่งที่ยื่นเป็นหลักฐานหรือคัดสำเนาหรือถ่ายรูปสิ่ง นั้น ๆ

การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น รัฐธรรมนูญ มาตรา 242 บัญญัติว่า

ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ด้วยการจัดหาทนายความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมหรือคุมขังไม่อาจหาทนายความได้ รัฐต้องให้ความช่วยเหลือโดยจัดหาทนายความให้โดยเร็ว

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 บัญญัติว่า ในคดีที่มีโทษประหารชีวิต ก่อนหน้าพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้า ไม่มีก็ให้ศาลจัดหาทนายความได้

ในคดีที่อัตราโทษจำคุกอย่างสูง ตั้งแต่สามปีขึ้นไป แต่ไม่ถึงสิบปี ถ้าจำเลยไม่มีทนายและต่อสู้คดีโดยแถลงต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาว่าจำเลยยากจนและต้องการทนาย ก็ให้ศาลตั้งทนายให้ทั้งนี้ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งตามระเบียบของกระทรวงยุติธรรม

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 55 บัญญัติให้ศาลทหารจัดทนายให้ความช่วยเหลือแก่จำเลยในศาลทหาร และมีส่วนราชการที่รับผิดชอบในการจัดทนาย เมื่อศาลทหารแจ้งมา

6. สิทธิจะซักถามพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จำเลยในคดีอาญามีสิทธิที่จะตรวจดูสำนวน หรือพยานหลักฐานของโจทก์ที่เป็นปรปักษ์ต่อจำเลย (มาตรา 8) ในกรณีของพยานชั้นสอบสวนที่จำเลยไม่มีสิทธิได้ซักถามในศาล ศาลจะรับฟังเป็นเพียงพยานประกอบเท่านั้น ซึ่งมีน้ำหนักรับฟังลงโทษจำเลยน้อยมาก

นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 ซึ่งได้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับกับคดีอาญาโดยอนุโลมว่า ถ้าพยานเบิกความเป็นปรปักษ์แก่คู่ความฝ่ายที่อ้างตนมานั้น คู่ความฝ่ายนั้นอาจขออนุญาตต่อศาลซักถามพยานนั้นเสมือนหนึ่งพยานนั้นเป็นพยานซึ่งคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งอ้างมาได้

7. สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยไม่ชักช้าเกินความจำเป็น

รัฐธรรมนูญ มาตรา 241 วรรคแรก บัญญัติว่า

ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม

ปัจจุบัน ต้องยอมรับว่า ได้เกิดความล่าช้าในการดำเนินคดีอาญาทั้งในชั้นสอบสวนฟ้องคดี และในชั้นศาล อันมีสาเหตุมาจากหลายประการ และประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องนี้ และพยายามหาหนทางแก้ไขปรับปรุงตลอดมา

8. การไม่ให้การเป็นปรปักษ์ต่อตัวเอง

รัฐธรรมนูญ มาตรา 243 บัญญัติว่า

บุคคลที่มีสิทธิไม่ให้ถ้อยคำเป็นปรปักษ์ต่อตัวเอง อันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญา ถ้อยคำของบุคคลซึ่งเกิดจากการจงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง ถูกทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบประการใด ๆ ถ้อยคำที่เกิดจากการกระทำใด ๆ ที่ทำให้เป็นไปโดยไม่สมัครใจ หรือไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้

นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 234 ยังบัญญัติคุ้มครองว่า พยานไม่ต้องตอบคำถามซึ่งโดยตรงหรืออ้อม อาจจะทำให้ถูกฟ้องคดีอาญา เมื่อมีคำถามเช่นนั้นให้ศาลเตือนพยาน

9. สิทธิของเด็กหรือเยาวชนในคดีอาญา

ปัจจุบัน ได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แก้ไขวิธีสอบปากคำและสอบพยานเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ในฐานะเป็นผู้เสียหายในชั้นสอบสวน และการสืบพยานในชั้นศาล รวมทั้งการกำหนดให้มีนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่ได้กร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถามปากคำเด็กด้วย

10. สิทธิในการอุทธรณ์ต่อศาลสูง

ผู้ต้องคำพิพากษาลงโทษ ในคดีอาญาทั้งในศาลพลเรือนและศาลทหาร มีสิทธิอุทธรณ์ หรือฎีกา หรือศาลทหารสูงสุด อันเป็นศาลสูงสุดได้ ภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายนั้น ๆ

11. สิทธิในการได้รับการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่

รัฐธรรมนูญ มาตรา 247 บัญญัติว่า บุคคลใดต้องรับโทษทางอาญาโดยคำพิพากษา ถึงที่สุด บุคคลนั้นหรือผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการอาจร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีพิจารณาใหม่ได้ และหากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่รื้อฟื้นคดีพิจารณาใหม่ได้ และหากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ว่า บุคคลนั้นมิได้เป็นผู้กระทำความผิด บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามสมควร ตลอดจนบรรดาสีทธิที่เสียไป เพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

ปัจจุบัน การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ เป็นไปตามพระราชบัญญัติรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาคดีใหม่ พ.ศ. 2526 และมาตรา 14 บัญญัติให้คืนทรัพย์สินหรือเงินหรือค่าทดแทนเป็นรายวันพร้อมดอกเบี้ย ถ้าต้องโทษประหารชีวิต และถูกประหารชีวิตแล้วให้กำหนดค่าทดแทนไม่เกินสองแสนบาท ถ้าผู้ถูกลงโทษเป็นเยาวชนให้ศาลกำหนดตามสมควร

อนึ่ง การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ ตามกฎหมายดังกล่าวข้างต้น สามารถกระทำได้ทั้งศาลพลเรือน และศาลทหาร

12. สิทธิของจำเลยที่ศาลมีคำพิพากษาว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

รัฐธรรมนูญ มาตรา 246 บัญญัติว่า บุคคลใดตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดี หากปรากฏตามคำพิพากษานั้นถึงที่สุดในคดีนั้น ว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายตามสมควร ตลอดจนบรรดาสีทธิที่เสียไปเพราะการนั้นคืน ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีที่กฎหมายบัญญัติ

13. สิทธิของเหยื่ออาชญากรรม

รัฐธรรมนูญ มาตรา 245 ได้บัญญัติรับรองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมที่จะได้รับการคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสมและค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติหลักการคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมนี้เป็นหลักการใหม่ของประเทศไทย เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา จำเลย นักโทษ และเหยื่ออาชญากรรมในลักษณะที่เท่าเทียมกัน ตามรัฐธรรมนูญมาตรา 30

ปัจจุบันนี้ กระทรวงยุติธรรม ได้เสนอร่างกฎหมายให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 245 แล้ว โดยมีหลักการสำคัญให้มีการจัดตั้งกองทุนชดเชยผู้เสียหายจากอาชญากรรม และผู้ถูกดำเนินคดีอาญา เนื่องจาก ในปัจจุบัน ผู้เสียหายที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้รับความเดือดร้อน ต้องช่วยเหลือตัวเองในการเรียกร้องค่าเสียหายจากผู้กระทำความผิด บางครั้งเจ้าหน้าที่ไม่สามารถจับกุมผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ หรือผู้กระทำความผิดไม่มีความสามารถชดเชยค่าเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมได้ นอกจากนี้ในการจับกุมผู้ต้องหาหรือจำเลยมาดำเนินคดีนั้น บางครั้งเกิดความผิดพลาดเมื่อคดีถึงที่สุด ปรากฏว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมิได้กระทำความผิดแต่ต้องถูกคุมขัง หรือได้รับความเสียหายอย่างอื่นในระหว่างดำเนินคดี ซึ่งแต่เดิมต้องฟ้องเรียกค่าเสียหายด้วยตนเอง ดังนั้น จึงถือว่ารัฐต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบ ในความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วยตามมาตรา 246 แห่งรัฐธรรมนูญ

14. สิทธิที่จะไม่ถูกลงโทษซ้ำในความผิดเดียวกัน

บุคคลจะต้องไม่ถูกพิจารณาหรือลงโทษซ้ำในความผิด ซึ่งบุคคลนั้นต้องพิพากษาให้ถึงที่สุดให้ลงโทษไปแล้ว หลักเกณฑ์นี้ เป็นหลักกฎหมายที่มีอยู่แล้วประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 ได้บัญญัติว่า "สิทธิในคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไปเมื่อมีคำพิพากษาเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง"

ส่วนผู้ได้รับโทษตามคำพิพากษานอกราชอาณาจักรมาแล้ว ในประเทศจะไม่มี การลงโทษซ้ำอีก (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 10 และ 11)

ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดในราชอาณาจักรหรือกระทำความผิดที่ประมวลกฎหมายอาญาถือว่า ได้กระทำในราชอาณาจักร ได้ถูกฟ้องต่อศาลในต่างประเทศโดยรัฐบาลไทยร้องขอ ประมวลกฎหมายอาญา ห้ามมิให้ลงโทษผู้นั้นในราชอาณาจักรเพราะการกระทำนั้นอีก ถ้าได้มีคำพิพากษาฟ้องศาลในต่างประเทศอันถึงที่สุดให้ปล่อยตัวผู้นั้น หรือศาลในต่างประเทศพิพากษาให้ลงโทษและผู้นั้นได้พ้นโทษแล้ว

อนึ่ง บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตราต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานี้ มีผลใช้บังคับทันทีที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ยกเว้นบทบัญญัติมาตรา 237 ซึ่งยังมีให้ใช้บังคับจนกว่าจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา 237 เสียก่อน ซึ่งต้องไม่เกิน 5 ปี นับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญ

บทบาทหน้าที่ของพนักงานสอบสวนกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญา

การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในต่างประเทศ

สหรัฐอเมริกา

กฎหมายของมลรัฐต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกาได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า เมื่อผู้ต้องหาถูกจับและถูกนำตัวไปควบคุมไว้ที่สถานีตำรวจ ผู้ต้องหาจะมีสิทธิจะติดต่อกับทนายความตนได้ เช่น กฎหมายรัฐแมสซาชูเซตส์ มีบัญญัติระบุให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานผู้ควบคุมผู้ต้องหาที่จะต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบโดยทันทีที่มาถึงสถานีตำรวจ ถึงสิทธิของผู้ต้องหาที่จะโทรศัพท์ติดต่อกับทนายความของตน และผู้ต้องหาจะมีสิทธิตามกฎหมายที่ใช้โทรศัพท์ติดต่อได้ภายในหนึ่งชั่วโมง หลังจากได้รับแจ้งให้ทราบถึงสิทธิดังกล่าวแล้ว กฎหมายบางรัฐ เช่น นิวแฮมเชียร์ถึงกับมีบทบัญญัติระบุให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่จะต้องถามนามของทนายความของผู้ต้องหาและเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงาน จะต้องจัดการแจ้งให้ทนายความของผู้ต้องหาได้ทราบถึงการจับกุม และการถูกควบคุมตัวของผู้ต้องหาด้วย

เมื่อทนายได้ทราบถึงการถูกจับของผู้ต้องหาแล้วกฎหมายบางรัฐ เช่น โคโลราโด มีบทบัญญัติอนุญาตให้ทนายความมีสิทธิที่จะพบและปรึกษากับผู้ต้องหาได้โดยลำพังสองต่อสองที่สถานีตำรวจ การพบและปรึกษาอาจทำได้หลายครั้งตามควรแก่กรณี

ศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกาได้วางหลักไว้ในคดี Miranda ว่าก่อนเริ่มการสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีหน้าที่สอบสวน จะต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบว่า

1. ผู้ต้องหาจะมีสิทธิที่จะไม่ให้การใด ๆ เลยก็ได้
2. ถ้อยคำที่ผู้ต้องหากล่าวออกมา อาจใช้เป็นพยานยันแก่ผู้ต้องหาในชั้นศาลได้
3. ผู้ต้องหาจะมีสิทธิที่จะมีทนายความอยู่ร่วมด้วยในระหว่างการสอบสวน
4. หากผู้ต้องหาไม่สามารถจัดทนายความได้เอง จะมีการแต่งตั้งทนายความให้แก่

ผู้ต้องหาก่อนเริ่มการสอบสวน ถ้าผู้ต้องหาไม่มีความประสงค์เช่นนั้น

ในคดีสำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้นปกติแล้ว เจ้าพนักงานตำรวจ จะเป็นผู้แจ้งให้อัยการทราบ และอัยการ ซึ่งในบางท้องถิ่นปฏิบัติหน้าที่อยู่ตลอดเวลา 24 ชั่วโมง จะมาร่วมสอบสวนด้วยในเวลาไม่นานนักหลักจากที่ผู้ต้องหาถูกจับ

ระยะเวลาในการสอบสวน

หากการควบคุมตัวของผู้ต้องหา โดยเจ้าพนักงานตำรวจหลังจากถูกจับกุมมีระยะเวลานานยาวนานเกินไป อาจจะเป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าพนักงานผู้ควบคุมกระทำการอันมิชอบต่าง ๆ ต่อผู้ต้องหาได้มากขึ้น ด้วยเหตุนี้โดยหลักการแล้วจะต้องมีการจำกัดให้ระยะเวลาของการควบคุมผู้ต้องหา

กฎหมายของรัฐบาลของสหรัฐอเมริกา และของมลรัฐต่าง ๆ จึงมีบทบัญญัติในเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจนเช่นระบุว่าจะต้องมีการนำตัวผู้ต้องหาไปยังศาล “โดยไม่ชักช้า” หรือ “ภายใน 24 ชั่วโมง” หรือ “ภายใน 48 ชั่วโมง” เป็นต้น

ประโยชน์อันสำคัญยิ่งของการที่ผู้ต้องหาถูกนำตัวไปยังศาลโดยไม่ชักช้า คือเมื่อผู้ต้องหาถูกนำตัวไปยังศาลแล้ว ศาลอาจให้ประกันตัวแก่ผู้ต้องหา ซึ่งจะมีผลทำให้เจ้าพนักงานตำรวจไม่มีสิทธิที่จะทำการควบคุมตัวผู้ต้องหาเพื่อประโยชน์แก่การสอบสวนต่อไปได้อีก แต่ถึงแม้ศาลจะไม่ให้ประกันตัวหลังจากผู้ต้องหาได้พบกับศาลแล้ว ผู้ต้องหาก็คจะถูกส่งตัวไปควบคุมไว้ในเรือนจำกลางของท้องถิ่นมิใช่กลับไปสถานที่ตำรวจอีก ซึ่งการสอบสวนโดยเจ้าพนักงานตำรวจที่เรือนจำของเมืองนั้นไม่สะดวกดังเช่น ที่สถานที่ตำรวจ เช่น อาจะบันทึกระยะเวลาของการสอบสวนโดยเจ้าพนักงานตำรวจไว้ด้วย นอกจากนั้นในบางครั้งเจ้าหน้าที่เรือนจำก็อาจร่วมอยู่ในการสอบสวนนั้น ๆ ด้วยเช่นกัน

การจับ การค้น การยึดตามกฎหมาย

เพื่อให้การจับ การค้น หรือยึด เป็นไปโดยชอบธรรมตามมาตรฐานที่กฎหมายกำหนดไว้ตำรวจต้องขอหมายจับจากศาลก่อนที่จะลงมือกระทำการนั้น ๆ ในกรณีนี้กฎหมายบางรัฐของสหรัฐอเมริกาได้ระบุบังคับให้ตำรวจต้องขอความเห็นชอบเบื้องต้นจากอัยการเสียก่อน จึงจะนำคำร้องขอหมายไปให้ศาลทำการออกหมายได้ มิฉะนั้นแล้วศาลจะออกหมายให้มิได้ บทบัญญัตินี้มีผลให้อัยการมีส่วนในการควบคุมการใช้อำนาจของตำรวจอย่างใกล้ชิด เป็นการป้องกันมิให้ออกหมายโดยปราศจากเหตุอันสมควร

อย่างไรก็ดี บทบัญญัติข้างต้นจะใช้ได้ผลก็ต่อเมื่อมีหลักในการออกหมายทุก ๆ กรณีที่มีการจับ ค้น และยึดเกิดขึ้น ในทางปฏิบัติแล้วในสหรัฐอเมริกาการออกกฎหมาย ถือเป็นเรื่องยากเกินกว่าจะเป็นหลักเพราะมีหลายกรณีที่ตำรวจสามารถดำเนินการได้ทันที โดยไม่ต้องมี

หมายแต่อย่างใด ในกรณีดังกล่าวอัยการก็มีโอกาสที่จะควบคุมตำรวจก่อนการจับ ค้น และยึดได้น้อย การควบคุมขั้นตอนต่อไปจะเกิดขึ้นได้หลังจากจับ ค้น และยึดนั้น ๆ แล้ว

การสอบสวนโดยมิชอบ

ในสหรัฐอเมริกา ศาลไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาจากการสอบสวนที่มิชอบ อาจมีผลสำคัญยิ่งในแง่ของการยับยั้งมิให้เจ้าพนักงานตำรวจ กระทำการอันไม่ชอบธรรมต่อผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมตัวอยู่ทั้งนี้ เพราะเท่ากับว่าเจ้าพนักงานตำรวจจะไม่ได้รับผลตอบแทนใด ๆ จากการกระทำนั้นเลย การสอบสวนที่กระทำไปถือว่าเสียเปล่า พยานหลักฐานทุกชั้นที่ได้มาโดยหลักทั่วไปแล้วจะนำมาใช้แก่จำเลยในศาลมิได้

การสอบสวนโดยมิชอบนั้นมีหลายกรณีด้วยกันคือ

1. ลักษณะของการสอบสวน หรือสภาพแวดล้อมการสอบสวนนั่นเอง

หากพนักงานสอบสวนใช้กำลังบังคับหรือข่มขู่ผู้ต้องหา หลอกลวงผู้ต้องหาหรือให้สัญญาอย่างหนึ่งอย่างใดกับผู้ต้องหา และโดยผลแห่งการนั้นผู้ต้องหาให้การอย่างใด ๆ ออกมา คำให้การนั้นจะรับฟังไม่ได้

นอกจากนั้นยังมีกรณีอื่น ๆ อีกที่อาจจะมีผลทำให้คำให้การของผู้ต้องหารับฟังไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่ไม่มีการกระทำอันมิชอบดังกล่าวข้างต้นเลยก็ตาม เช่น การสอบสวนผู้ต้องหาที่กำลังเจ็บป่วยไม่สบายหรืออายุน้อยเกินไป หรือความรู้สึกผิดชอบชั่วดีกว่าคนปกติธรรมดา

2. กระทำไปโดยมิได้มีการปฏิบัติตามบทบัญญัติเฉพาะเรื่อง

กรณีที่ไม่นำตัวผู้ต้องหาไปยังศาลในกำหนดเช่นตามบทบัญญัติที่ระบุให้มีการนำตัวผู้ต้องหาไปยังศาล “โดยมิชักช้า” หรือ “ภายใน 24 ชั่วโมง” หรือ “ภายใน 48 ชั่วโมง” ก็ดีหรือกรณีที่มิยอมให้ผู้ต้องหาได้รับสิทธิบางอย่าง เช่น กฎหมายของหลายมลรัฐมีบทบัญญัติอนุญาตให้ผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมใช้โทรศัพท์ติดต่อกับญาติมิตร หรือทนายความได้ การไม่ยินยอมให้ผู้ต้องหาใช้สิทธิดังกล่าว จึงจะต้องมีบทบัญญัติลงโทษไว้ในแง่ของการไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานนั้น ศาลของรัฐแมสซาชูเซตส์ จึงใช้มาตรการไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาภายหลังจากการที่ผู้ต้องหาถูกปฏิเสธไม่ยินยอมให้ใช้สิทธิดังกล่าว

กรณีไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของ Miranda คำเตือน 4 ข้อ ซึ่งจะต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาก่อนเริ่มทำการสอบสวนดังกล่าวมาแล้วในตอนต้น มีความมุ่งหมายที่จะกระตุ้นเตือนให้ผู้ต้องหาได้ตระหนักถึงสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่จะไม่ให้การใด ๆ เลยก็ได้ รวมทั้งเป็นการเตือนให้ผู้ต้องหาได้ทราบถึงผลเสียของการกล่าวถ้อยคำอย่างใดออกมา และเป็นการเตือนให้ทราบอีก

ด้วยว่าผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะให้ทนายของตนหรือทนายความที่ทางเจ้าหน้าที่มาให้มาร่วมคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่จะไม่ให้การใด ๆ ในระยะเวลาใด ๆ ในระหว่างการสอบสวนด้วย

ประเทศอังกฤษ

ระบบกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของประเทศอังกฤษ เป็นระบบกล่าวหา (Accusatorial System) แบบมีลูกขุน (Jury) อันเป็นระบบที่ให้คู่ความ คือ โจทก์กับจำเลยต่อสู้คดีกันเอง ศาลถือว่าคู่ความอยู่ในฐานะเท่าเทียมกัน โดยผู้พิพากษาจะวางตัวเป็นกลาง ผู้พิพากษาไม่มีหน้าที่ริเริ่มในการรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อแสวงหาความจริง หน้าทีดังกล่าวเป็นหน้าที่ของโจทก์เรื่องนี้ อาจกล่าวได้ว่าจุดเด่นของระบบกล่าวหาอยู่ที่ว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมที่เปิดเผย (Publicity) และใช้หลักการพิสูจน์ความผิดโดยให้พยานและจำเลยเผชิญหน้ากัน (Confrontation)

ในประเทศอังกฤษ (รวมทั้งเวลส์) แม้ว่าจะมีกรมอัยการ (Department of public prosecutions) ตั้งตั้งแต่ปี ค.ศ. 1879 ก็ตาม แต่ก็มิได้ให้พนักงานอัยการควบคุมการสอบสวนตั้งแต่เริ่มต้นและเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาทุกคดีไป โดยทั่วไปแล้วราษฎรทุกคน (ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือไม่) มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในนามของประชาชน อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติราษฎรจะไม่ฟ้องคดีอาญาเอง แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจใช้ดุลยพินิจเข้าดำเนินการในเรื่องนี้ ในนามประชาชน มิใช่ในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังนั้นในการฟ้องคดี เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นโจทก์ โดยจะใช้ชื่อของตนเอง

อนึ่ง แม้ว่าโดยทั่วไปแล้ว รัฐจะไม่เกี่ยวข้องกับ การฟ้องคดีอาญาที่ราษฎร หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจมีสิทธิฟ้องคดีก็ตามแต่ก็มีบางกรณีที่การดำเนินคดีอาญา ต้องได้รับความเห็นชอบจากอธิบดีกรมอัยการ (Director of public prosecutions) หรือรัฐมนตรีผู้ดำรงตำแหน่ง Attorney General นอกจากนี้ในคดีอุกฉกรรจ์ บางกรณีอธิบดีกรมอัยการมีอำนาจตาม The Prosecution of Offences Act ที่จะเข้ามาดำเนินการรับเรื่องจากเจ้าหน้าที่ตำรวจและเข้าฟ้องคดีด้วยตนเองในนามของกรมอัยการ (กรณีเช่นนี้มีประมาณ 8% ของคดีอาญาทั้งหมด) และในคดีอุกฉกรรจ์ไปยังศาลอุทธรณ์หรือศาลสูงสุดอธิบดีกรมอัยการจะเป็นคู่ความเองหรือในคดีที่กระทบกระเทือนผลประโยชน์ของท้องถิ่นบางกรณีเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น (Local authority) เช่น เทศบาล เป็นต้น อัยการอาจเข้ามาดำเนินการฟ้องคดี (รับเรื่องต่อจากตำรวจ) โดยอาศัยอำนาจตาม มาตรา 222 แห่ง Local Government Act 1972

การฟ้องคดีอาญาโดยปกติแล้วถือว่าราษฎรเป็นผู้ฟ้องในนามของประชาชน แต่โดยมากแล้วราษฎรจะแจ้งให้ตำรวจทราบ และตำรวจใช้ดุลยพินิจเข้าดำเนินคดีอาญาในนามของประชาชน ลักษณะเช่นนี้มีประมาณ 88% ของคดีอาญาทั้งหมดเมื่อตำรวจเป็นผู้ฟ้องคดีอาญาใน

ระบบกล่าวหา ตำรวจมีฐานะเป็นโจทก์ที่จะต้องหาพยานหลักฐานเข้าต่อสู้กับจำเลย ซึ่งเป็นคู่ความในศาล ดังนั้น ตำรวจจึงมีหน้าที่ในการแสวงหาพยานหลักฐานในการกระทำผิดอาญาที่ตนฟ้องให้มากที่สุดเพื่อไม่ให้ตนเองแพ้คดีในศาล

ในส่วนนี้อาจสรุปได้ว่าการสอบสวนเบื้องต้น (ก่อนที่จะฟ้อง) เป็นหน้าที่ของตำรวจและนอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจยังมีอำนาจจับกุมบุคคลโดยไม่ต้องมีหมายจับได้ตามบทบัญญัติข้อ 646 โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้มีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าชั้นสารวัตร หรือ นายตำรวจที่ประจำการอยู่ ณ สถานีตำรวจที่บุคคลดังกล่าวถูกจับกุม จะต้องดำเนินการไต่สวนเรื่องที่ถูกล่ามโซ่ทันที

1. ระบบการสืบสวนสอบสวน-ฟ้องร้อง

ตำรวจของอังกฤษอยู่ภายใต้การควบคุมของการปกครองท้องถิ่น (คือเทศบาลในรูปแบบต่าง ๆ) ซึ่งเป็นอิสระจากอำนาจส่วนกลาง (ยกเว้น Metropolitan Police) ดังนั้น การที่เราได้ยินว่าตำรวจอังกฤษ จับรัฐมนตรีของอังกฤษได้ จึงเป็นเรื่องธรรมดา เพราะตำรวจอังกฤษเกือบทั้งหมดเป็นตำรวจเทศบาลเพื่อให้การปราบปรามคดีอาญาเป็นผลประเทศอังกฤษมีหลักยอมให้ประชาชนทั่วไปฟ้องคดีอาญาได้แม้ตนจะไม่มีส่วนได้เสียในกรณีนั้น โดยถือว่าประชาชนนั้นทำแทนในนามแผ่นดิน (ซึ่งแตกต่างจากไทยเรา ซึ่งกรณีประชาชนจะฟ้องคดีอาญาจะต้องเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายเท่านั้น)

ความจริงในเรื่องนี้จะเรียกประชาชนไป “ฟ้อง” คดีอาญาที่เดียวก็ไม่ตรงนัก เพราะอังกฤษเขาเรียกของเขาว່ว่าประชาชนไป “แจ้งข่าว” (Lay in an information) ต่อผู้พิพากษาศาลแขวง (หรือผู้พิพากษาท้องถิ่น) และผู้พิพากษาศาลแขวง (หรือผู้พิพากษาท้องถิ่น) ก็จะต้องดำเนินการสอบสวน (หรือไต่สวนมูลฟ้อง) จนกระทั่งสั่งให้ดำเนินคดีอาญาได้ในศาลซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาและข้อน่าสังเกตก็คือ เจ้าหน้าที่ของศาลมีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีอาญาในศาล ซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาทั้งนี้ตามแนวความคิดที่ว่า การปราบปรามผู้กระทำผิดเป็นเรื่องของรัฐ (ศาลในฐานะองค์กรของรัฐ มีหน้าที่นี้ด้วย)

อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่า การสอบสวนคดีอาญา โดยปกติแล้วมีประมาณถึง 88% นั้นมาเริ่มจาก เจ้าหน้าที่ตำรวจเพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาต่อศาล (แม้ประชาชนจะฟ้องร้องคดีอาญาต่อศาลโดยลำพังก็ได้ แต่ในทางปฏิบัติประชาชนแจ้งความกับตำรวจ และตำรวจเป็นผู้ฟ้องคดีอาญาต่อศาลโดยลำพังก็ได้ แต่ในทางปฏิบัติประชาชนแจ้งความกับตำรวจ และตำรวจเป็นผู้ฟ้องคดีในนามของประชาชน) ฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของตำรวจซึ่งเป็นโจทก์ต้องสืบสวนสอบสวน พยานหลักฐาน เพื่อมาต่อสู้คดีกับคู่ความ ฝ่ายตรงข้าม หรือฝ่าย

ผู้ต้องหา อันเป็นไปตามหลักของระบบการดำเนินคดีแบบดังกล่าว ซึ่งจ้องอาศัยพยานหลักฐานของคู่ความทั้งสองมาต่อสู้กันในศาล

2. การจับกุม

การจับกุมจำเลยมีอยู่ 2 ลักษณะคือ

(1) โจทก์เสนอเรื่องราวต่อศาล (Lay in an information) เพื่อขอให้ศาลออกหมายเรียก (Summons) หรือ ออกหมายจับ (Warrant for arrest) จำเลยเรียกว่า “to interprocess” เรื่องราวที่จะเสนอต่อศาลนี้ต้องเป็น ไปตามแบบฟอร์มมาตรฐานที่กำหนดโดย The Magistrates Courts Forms Rules (PCRML) สำหรับกรณีที่โจทก์ขอให้ศาลออกหมายจับจำเลยส่วนกรณีอื่นอาจเสนอเรื่องราวด้วยวาจาโดยไม่จำเป็นต้องใช้แบบฟอร์มมาตรฐานดังกล่าว

(2) จำเลยถูกจับโดยไม่มีหมายจับและถูกส่งตัวมายังศาลในคดีที่ The Criminal Law Act 1977 บัญญัติให้เป็น “a eatable offences” เจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจจับผู้ต้องสงสัยได้โดยไม่ต้องมีหมายจับของศาลเมื่อจับแล้วต้องส่งผู้ถูกจับฟ้องศาลโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ไม่ควรเกิน 24 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ถูกจับ หากเกิน 24 ชั่วโมงไปแล้ว หัวหน้าสถานีตำรวจต้องรีบสอบสวนทันทีหากไม่ใช่เรื่องร้ายแรงที่จะต้องควบคุมตัว ผู้ต้องสงสัยก็จะต้องได้รับการปล่อยตัวไปโดยแจ้งให้มาสถานีตำรวจในวันรุ่งขึ้นเพื่อสอบสวนต่อ หรือแจ้งให้ไปศาลตามเวลาที่กำหนด เมื่อจำเลยมาปรากฏตัวในศาลไม่ว่าจะโดยวิธีใดใน 2 วิธีดังกล่าวแล้ว โจทก์อาจขอให้ศาลเลื่อนการพิจารณาเพื่อเตรียมพยานหลักฐาน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจำเลยจะได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวตาม Bail Act 1976 วิธีการเตรียมการเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยนั้น มีกฎหมายแบบพิธีไว้เป็นมาตรฐานแล้ว กล่าวคือในคดีความผิดเล็กน้อยประเภท Summary offences เช่น การฝ่าฝืนพระราชบัญญัติจราจรทางบกนั้น การไต่สวนคดีไม่ต้องมีลูกขุน เมื่อจำเลยปรากฏตัวในศาล Magistrates Court ครั้งแรกตามหมายเรียก (Summons) ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว หากจำเลยรับสารภาพตามฟ้อง ศาลจะมีคำพิพากษาทันที โดยไม่จำเป็นต้องฟังพยานหลักฐานของคู่ความ แต่ถ้าหากจำเลยไม่รับสารภาพตามฟ้อง ศาลจะต้องนัดวันเพื่อทำการไต่สวนคดีต่อไป โดยโจทก์เปิดคดีแถลงถึงลักษณะของฟ้อง และพยานหลักฐาน เสร็จแล้วโจทก์เบิกความพยานบุคคล เรียกว่า examination in chief ส่วนจำเลยมีสิทธิซักค้านพยานโจทก์ได้ (cross-examination) เมื่อได้ซักค้านพยานโจทก์แล้ว จำเลยอาจมีข้อเสนอว่าคดีไม่มีมูล เพราะพยานหลักฐานรับฟังไม่ได้ หรือเพราะเหตุอื่นใด หากศาลเห็นด้วยก็อาจสั่งยกฟ้อง หากศาลไม่เห็นด้วยก็จะให้จำเลยเปิดคดีเพื่อให้ศาลทราบคดีจำเลยแล้วศาลทราบคดีจำเลยแล้วศาลจะพิจารณาพิพากษาต่อไปในที่สุด ส่วนคดีประเภท Indictable Offences เป็นคดีอุกฉกรรจ์จึงต้องมีการไต่สวนมูลฟ้อง (Preliminary

Examination) ในศาล Magistrates Court เพื่อวินิจฉัยถึงมูลคดี (prima facie case) ซึ่งจำเลยต้องหาเสียก่อนการไต่สวนมูลฟ้องนั้นจำเลยจะถูกควบคุมหรือถูกปล่อยตัวชั่วคราวตาม Bail Act 1976 แล้วแต่กรณีในการไต่สวนมูลฟ้องส่วนใหญ่จำเลยจะได้รับการช่วยเหลือให้มีทนายแก้ต่างตาม Legal Aid Act 1974 (โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คดีฆาตกรรม) และการไต่สวนมูลฟ้องพระราชบัญญัติ Criminal Justice Act กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการไว้ มีรายละเอียดมากมายเพื่อให้คดีเสร็จเร็วและให้จำเลยได้รับความคุ้มครองในขั้นนี้จากการรายงานข่าวของสื่อมวลชนตามสมควร

เมื่อ Magistrates Court ส่งมูลคดีไปยัง Crown Court เพื่อไต่สวนคดีต่อไปแล้ว การไต่สวนคดีก็ต้องเป็นไปตาม Criminal Justice Act , Juries Act (เกี่ยวกับลูกขุน) และ Practice note (1971) 3 ALL E.E.829 (ซึ่งกำหนดว่าการไต่สวนคดีใน Crown Court จะต้องใช้ผู้พิพากษาระดับใด เช่น High Court Justice Circuit Judge หรือ Recorder ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับชั้นความผิดว่าเป็นความผิดชั้นที่ 1 ชั้นที่ 2 ชั้นที่ 3 หรือชั้นที่ 4)

เกี่ยวกับระยะเวลาควบคุมผู้ถูกกล่าวหาหลังจากถูกจับกุมแล้ว สามารถสรุปได้ว่า หลังจากที่มีการจับกุมผู้ถูกกล่าวหาแล้วภายใน 24 ชั่วโมง จะต้องนำผู้ถูกจับนั้นปรากฏตัวต่อศาล ซึ่งผู้ถูกจับจะเปลี่ยนเป็นฐานะจำเลยทันที ถ้าไม่อาจนำตัวขึ้นฟ้องต่อศาลภายใน 24 ชั่วโมง จะต้องให้ผู้ต้องหาที่มีสัญญาประกันตัวออกไปได้ โดยมีหลักทรัพย์ประกันหรือไม่มีหลักทรัพย์ประกัน นอกจากเจ้าหน้าที่ตำรวจจะเป็นว่ากรณีผู้ถูกกล่าวหาอยู่ในชั้นร้ายแรงมากเพื่อให้แน่ใจว่าผู้ต้องหาจะมาปรากฏต่อศาลตามเวลา และสถานที่ที่ได้ระบุไว้ในสัญญาประกัน

เมื่อจำเลยปรากฏตัวที่ศาลจะมีคณะลูกขุนพิจารณาหรือไม่ขึ้นอยู่กับความหนักเบาของข้อหาในการกระทำผิด ในความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ Summary Offence การไต่สวนไม่ต้องมีลูกขุน Magistrate จะเป็นผู้ดำเนินการไต่สวน (สอบสวน) ในลักษณะเปิดเผยในศาล โดยจำเลยมีสิทธิชักค่านไต่สวนคดีอุกฉกรรจ์ (Indictable Offences) จะต้องมีการไต่สวนคดีโดยมีลูกขุนเสมอ

3. อำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการสอบสวน

ในอังกฤษตำรวจอังกฤษมีอำนาจสอบสวนปากคำบุคคลใด ๆ ก็ได้ เพื่อที่จะทราบว่า มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นหรือไม่ และไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นผู้ต้องสงสัยหรือไม่ หากตำรวจเห็นว่าจะได้รับข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์การสอบสวนปากคำนี้ให้กระทำได้เลยไม่ว่าบุคคลนั้น ๆ จะถูกควบคุมตัวหรือไม่ ตราบเท่าที่ผู้นั้นไม่ได้ถูกแจ้งข้อหาอย่างเป็นทางการหรือยังมิได้มีการแจ้งว่า เขาอาจถูกดำเนินการฟ้องร้องคดี

แต่ถ้าเมื่อใดก็ตามที่ตำรวจมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะสงสัยว่าบุคคลใดก็ตามได้กระทำความผิด ตำรวจจะต้องเตือนบุคคลนั้นหรือทำให้เขาารู้ตัวว่าจะต้องได้รับการเตือนก่อนที่ตำรวจจะตั้งคำถามใด ๆ หรือการสอบถามใด ๆ เพิ่มเติมเกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้น โดยแจ้งว่า เขาอาจถูกฟ้องร้องในความผิดนั้น ทั้งที่ตำรวจต้องกระทำโดยมิชักช้า

ในกรณีที่การสอบสวนของตำรวจปรากฏว่าผู้ต้องหาคนใดที่ถูกแจ้งข้อหาเป็นทางการและให้ถ้อยคำเป็นลายลักษณ์อักษร ตำรวจต้องการนำถ้อยคำของผู้ต้องหาขึ้นไปยืนยันการกระทำผิดของผู้ต้องหาอื่นที่ถูกแจ้งข้อหา พร้อมจะต้องส่งสำเนาที่แท้จริงของถ้อยคำที่เป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ให้ผู้ต้องหาคนแรกที่ถูกยืนยันหรือถูกขัดทอดด้วย

4. สิทธิของผู้ต้องหาขึ้นสอบสวน

บุคคลที่ถูกสอบสวนไม่ว่าระยะใด ๆ ก็ตามควรที่จะสามารถติดต่อปรึกษาหารือเป็นส่วนตัวกับทนายความได้ ทั้งนี้แม้ว่าจะถูกควบคุมตัวอยู่ก็ตาม เว้นแต่การติดต่อและปรึกษาหารือเป็นส่วนตัวกับทนายความนั้น จะทำให้กระบวนการสืบสวนสอบสวนหรือการบริหารงานยุติธรรมเกิดความล่าช้า หรือมีอุปสรรคอย่างไม่มีเหตุผล

5. การยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาจากการสอบสวนที่มีขอบ

ผลในทางกฎหมายและระเบียบการสอบสวนคดีอาญาของอังกฤษ หากถ้อยคำในการสอบสวนได้มาโดยอย่างสมัครใจอย่างแท้จริงแล้ว ถ้อยคำนั้นโดยกฎหมายอาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ แต่อย่างไรก็ตาม หากได้มาโดยฝ่าฝืนระเบียบผู้พิพากษา ก็มีดุลยพินิจที่จะไม่รับฟังได้อย่างดีแม้ว่าถ้อยคำของผู้ต้องหานั้นจะได้มาโดยไม่มีการฝ่าฝืนระเบียบนี้โดยผู้พิพากษาก็มีดุลยพินิจที่จะไม่รับฟังถ้อยคำ หากเห็นว่าเป็นถ้อยคำที่ได้มาโดยวิธีการไม่เป็นธรรมแก่ผู้ให้ถ้อยคำนั้น

ประเทศเยอรมัน

ปัญหาการสอบสวนในเยอรมันไม่ใช่ปัญหาที่ว่าใครควรมีอำนาจสอบสวน แต่เป็นปัญหาที่ว่าใครควรจะรับผิดชอบการสอบสวน ทั้งนี้เพราะหน้าที่ทำการสอบสวนคดีอาญาเป็นของอัยการและตำรวจ อย่างไรก็ตามการดำเนินการของตำรวจ ถือว่าเป็นการดำเนินการเพื่ออัยการนั่นเองในเยอรมันจึงถือว่าการสอบสวนฟ้องร้องคืออัยการ

1. การดำเนินคดีอาญาในเยอรมันเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

แนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยในประเทศเยอรมันนี้ (และในประเทศสวิตเซอร์แลนด์อื่น ๆ) แตกต่างจากแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศอังกฤษและประเทศคอมมอนเวลท์อื่น ๆ กล่าวคือในประเทศอังกฤษ มีแนวความคิดพื้นฐานว่าการรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นเรื่องของประชาชน ในประเทศอังกฤษจึงเป็น “การดำเนินคดีโดยประชาชน” (Popular Prosecution) กรณีเอกชนคนหนึ่งฟ้องเอกชนอีกคนหนึ่ง เหตุนี้การดำเนินคดีในศาลในประเทศอังกฤษ จึงมีลักษณะเป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ความ บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงจึงมีน้อย ศาลจะวางเฉย (Passive) ควบคุมการดำเนินคดีให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ คล้ายกรรมการการตัดสินกีฬา แต่การดำเนินคดีอาญาในเยอรมันเป็น “การดำเนินคดีโดยรัฐ” (Public Prosecution) หาได้เป็นเช่นนี้ กล่าวมานี้ไม่ อันสืบเนื่องมาจากแนวความคิดพื้นฐานที่ว่า การรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นหน้าที่ของรัฐ และรัฐมีองค์การต่าง ๆ ในการดำเนินการคือ ศาล ตำรวจ ซึ่งองค์การเหล่านี้ต้องร่วมมือกันในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ตลอดจนในการอำนวยความยุติธรรมทนายเองก็ถือว่าเป็นองค์กรในกระบวนการยุติธรรมที่จำเป็นในการอำนวยความยุติธรรม และมีภาระหน้าที่ร่วมค้นหาความจริงด้วย

2. การดำเนินคดีในชั้นสอบสวนฟ้องร้องในเยอรมันเป็นการดำเนินคดีตามกฎหมาย

หลักในการดำเนินคดีอาญาในเยอรมัน คือหลักดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย กล่าวคือเมื่อทราบว่าการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ตำรวจและอัยการมีหน้าที่ต้องดำเนินคดี ถ้าไม่ดำเนินคดีมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ม. 346 อย่างไรก็ดีตามมีหลายกรณีที่อัยการอาจไม่ดำเนินคดีก็ได้ เช่นกรณีเนื่องจากความผิดเล็กน้อย กรณีเนื่องจากความเกี่ยวข้อง กับต่างประเทศ เป็นต้น

3. หลักทั่วไปเกี่ยวกับการสอบสวนฟ้องร้อง

ดังกล่าวมาแล้วว่าการดำเนินคดีชั้นสอบสวน ฟ้องร้องในประเทศเยอรมันอยู่ในความรับผิดชอบของอัยการ ฉะนั้นแม้ตามกฎหมายตำรวจจะมีหน้าที่ติดตามการกระทำความผิดอาญาและต้องกระทำอย่างไม่ชักช้าเพื่อป้องกันมิให้คดีต้องเสียหายก็ตาม แต่ตำรวจก็มีฐานะเป็นเพียงผู้ช่วยเหลืออัยการเท่านั้น ทั้งนี้ไม่ว่าการที่ตำรวจกระทำไปนั้น จะเป็นการกระทำไปก่อนตามกฎหมาย หรือกระทำตามคำสั่งอัยการ ในกรณีที่กระทำไปก่อน ตำรวจต้องส่งเรื่องราวให้อัยการโดยไม่ชักช้ากล่าวโดยสรุปก็คือในเยอรมันนั้น การเริ่มคดีที่ดี การดำเนินคดีไปก็ดี และการวินิจฉัยสั่งคดีที่ดีอัยการเป็นผู้พิจารณาตัดสินใจเองทั้งสิ้น

เจ้าหน้าที่ตำรวจประเทศเยอรมัน เป็นหน่วยงานที่ไม่ขึ้นอยู่กับอัยการแต่อยู่กับกระทรวงมหาดไทยของมลรัฐ อย่างไรก็ตามเจ้าหน้าที่ตำรวจ ส่วนใหญ่กฎหมายกำหนดให้เป็น “เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการ” ฉะนั้น เจ้าพนักงานตำรวจที่กฎหมายกำหนดให้เป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการนี้ ทำให้ผู้บังคับบัญชา 2 ฝ่าย กล่าวคือ ผู้บังคับบัญชาฝ่ายตำรวจโดยตรงฝ่ายหนึ่งและอัยการอีกฝ่ายหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ในส่วนที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการต้องฟังคำสั่งของอัยการเป็นอันดับแรก

4. ขอบเขตแห่งการสอบสวน

อัยการได้ทราบว่าการกระทำความผิดเกิดขึ้นไม่ว่าจะทราบจากการร้องทุกข์กล่าวโทษ หรือโดยทางอื่น อัยการมีหน้าที่ต้องสอบสวนเพื่อวินิจฉัยว่าจะฟ้องคดีนั้นหรือไม่ ในการสอบสวนนี้อัยการมีหน้าที่ต้องรวบรวมไม่เพียงแต่ข้อเท็จจริงที่ยืนยันการกระทำผิดของผู้ต้องหาเท่านั้น แต่ต้องรวบรวมข้อเท็จจริงที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหาด้วย และเพื่อการนำเสนอแสดงพยานหลักฐานในศาลต่อไปอัยการต้องระมัดระวังมิให้พยานหลักฐานสูญหายไป ยิ่งกว่านั้นกฎหมายยังกำหนดอีกว่า การสอบสวนของอัยการ จะต้องครอบคลุมถึงข้อเท็จจริงทั้งปวง ที่มีความสำคัญต่อการกำหนดสภาพบังคับสำหรับการกระทำนั้นด้วย

ในการสอบสวนคดีอาญาดังกล่าวแล้วนั้น พนักงานอัยการอาจสอบสวนเองหรือมอบหมายให้ตำรวจดำเนินการแทนได้และในกรณีที่อัยการมอบหมายให้ตำรวจดำเนินการแทน ตำรวจมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของอัยการยิ่งกว่านั้นในกรณีจำเป็นในการสอบสวนอัยการอาจขอความช่วยเหลือจากศาลได้ด้วย

5. มาตรการบังคับในการดำเนินคดี

สำหรับมาตรการบังคับในการดำเนินคดีมีอยู่สองส่วนคือส่วนที่เป็นหลักประกันความมั่นคงในการดำเนินคดีและส่วนที่เป็นหลักประกันการบังคับโทษเฉพาะমনส่วนที่เป็นหลักประกันความมั่นใจการดำเนินคดีนั้น มีมาตรการที่สำคัญคือ การจับ การควบคุมตัว และการค้นหา ซึ่งนับว่าเป็นมาตรการในดำเนินคดีขั้น เจ้าพนักงานที่เป็นมาตรการหลัก

(1) การจับและการควบคุมตัว

การจับกุม นอกจากในกรณีความผิดซึ่งหน้า การที่จะจับกุมบุคคลใดจะต้องมีหมายจับของศาล ในเยอรมันไม่ได้แยกการจับกับการควบคุมตัวออกจากกันหากแต่ตราบใดที่เหตุที่จะให้จับได้มีอยู่ ก็สามารถจะควบคุมตัวผู้ถูกจับได้

ส่วนกรณีการควบคุมตัว ระหว่างคดีกระทำได้ เมื่อมีความสงสัยโดยสาเหตุอันควรว่าผู้นั้นกระทำความผิดอาญา และมีเหตุที่จะจับได้ตามกฎหมาย อย่างไรก็ตาม

การควบคุมตัวได้หรือไม่นั้นจะต้องพิจารณาถึงสาระของเรื่องที่ต้องหานั้น และโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่จะใช้บังคับและจะกระทำได้อีกต่อเมื่อไม่เป็นการเกินความจำเป็นตามพฤติการณ์แห่งคดี

การออกหมายจับกระทำได้เมื่อมีเหตุที่จะจับได้ตามกฎหมาย กล่าวคือ เมื่อมีข้อเท็จจริงแสดงว่า

- ก. ผู้ต้องหาหลบหนีซ่อนตัว
- ข. ผู้ต้องหาจะหลบหนี
- ค. ผู้ต้องหาจะไม่ยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานได้

นอกจากนี้ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ เมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้ต้องหาจะกระทำผิดซ้ำก็สามารถออกหมายจับมาควบคุมตัวได้

สำหรับความผิดต่อชีวิตนั้น อาจออกหมายจับมาควบคุมตัวได้ แม้จะไม่มีเหตุที่จะออกหมายจับดังกล่าวมาแล้ว อย่างไรก็ตามในความผิดที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือโทษปรับสถานเดียว หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษจำคุกไม่สูงกว่ากำหนดดังกล่าว จะควบคุมผู้ถูกจับ โดยอาศัยเหตุออกหมายจับ กรณียุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานไม่ได้ และในกรณีจะควบคุมเพราะเหตุหลบหนี หรือจะหลบหนีได้อีกต่อเมื่อผู้ต้องหา

- ก. หลบหนีมาแล้วครั้งหนึ่ง หรือแหกคุกมาแล้ว
- ข. ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง
- ค. ไม่สามารถแสดงตนได้ว่าเขาเป็นใคร

(2) การค้นหา

การค้นหาไม่ว่าจะเป็นการค้นหาสถานที่ หรือค้นหาตัวบุคคลย่อมกระทำได้ตามกฎหมาย แต่ในการดำเนินการค้นจะต้องอยู่ภายใต้หลักแห่งความเหมาะสม กล่าวคือ ต้องไม่เป็นการเกินสมควรแก่เหตุ

(3) การตรวจค้น

บ่อยครั้งที่ตำรวจมีความจำเป็นต้องตรวจค้นบุคคลหรือสถานที่เพื่อการตรวจตราการตรวจค้นนี้มีส่วนหนึ่งเกี่ยวเนื่องกับการดำเนินคดีและอีกส่วนหนึ่งเป็นมาตรการป้องกันปราบปรามของตำรวจ อำนาจตรวจค้นนี้กฎหมายมิได้บัญญัติไว้โดยตรงแต่ก็ถือกันว่าเป็นอำนาจที่สืบเนื่องมาจากบทบัญญัติทั่วไปเกี่ยวกับการค้น การยึด การจับ และการจับโดยไม่มีหมาย

- 1) โดยหลักแล้วผู้ที่มิอำนาจดังกล่าวคือศาล

2) อัยการและเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการโดยทั่วไป จะกระทำได้ดีเฉพาะในกรณีฉุกเฉินอย่างยิ่งและตกอยู่ภายใต้การควบคุมของศาล

6. ทนายความกับการสอบสวน

โดยปกติการสอบสวนของอัยการเป็นเรื่องลับ ทนายจึงไม่มีสิทธิที่จะเข้าฟังในการสอบปากคำพยาน แต่ในการสอบสวนผู้ต้องหาทนายมีสิทธิเข้าฟังได้ภายใต้ข้อจำกัดบางประการ ในการสอบสวนของตำรวจ ทนายไม่มีสิทธิดังกล่าวและรวมตลอดถึงการสอบปากคำผู้ต้องหาด้วย อย่างไรก็ตามการสอบสวนของตำรวจผู้ต้องหาอาจบังคับให้กระทำต่อหน้าทนายได้โดยการไม่ยอมให้การเว้นแต่จะมีทนายนั่งฟังอยู่ด้วย

7. จุดเด่นของระบบการสอบสวนเยอรมัน

เยอรมันมีแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยว่าเป็นหน้าที่ของรัฐ ได้วางรากฐานเบื้องต้นของการประสานงานของหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐไว้ ปัญหาการประสานงานระหว่างตำรวจกับอัยการก็ดี ระหว่างอัยการงานต่าง ๆ ตรงกันตามกฎหมายเชื่อมโยงกันเป็นกระบวนการกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน จึงมีประสิทธิภาพในการที่ใช้เป็นมาตรการให้กฎหมายอาญามีผล ข้อดีตรงข้ามกับการปฏิบัติของเราเป็นอย่างมาก กล่าวคือแม้ตามกฎหมายการดำเนินคดีในประเทศเราจะเป็นการดำเนินคดีโดยรัฐ แต่ในการปฏิบัติเรามองว่าการสอบสวนเป็นอำนาจของตำรวจ เฉพาะการฟ้องร้องเป็นอำนาจของอัยการ จึงทำให้เกิดปัญหาการประสานงานขึ้นระหว่างหน่วยงานทั้งสองเป็นอันดับแรก และในทางปฏิบัติในศาลของไทยนั้น การดำเนินคดีก็เป็นการต่อสู้กันทำนองการดำเนินคดีโดยประชาชนของอังกฤษทำให้เกิดปัญหาการประสานงานระหว่างอัยการกับศาลตามมาอีกเป็นอันดับสองและข้อนี้เองเป็นที่มาของการยกฟ้อง เพราะเหตุทางเทคนิคเสมอ ๆ นอกจากนั้นศาลประเทศไทยยังวางเฉยทั้ง ๆ ที่ตามกฎหมายมิได้เป็นเช่นนั้น หากแต่มีหน้าที่ต้องร่วมค้นหาความจริงด้วย

อย่างไรก็ดีเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับหลักประกันสิทธิ เสรีภาพของบุคคลนั้น จะเห็นได้ว่ากฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญาเยอรมันบัญญัติถึงการใช้อำนาจของหน่วยงานของรัฐไว้ค่อนข้างละเอียดทุกกรณีไม่เปิดกว้างให้มีการใช้อำนาจอันมิชอบที่ปราศจากการควบคุมเช่นกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย

ประเทศญี่ปุ่น

การดำเนินคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น มีต้นกำเนิดจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ค.ศ. 1948 และระเบียบว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญา ค.ศ. 1949 ประวัติศาสตร์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่นนั้นได้มาจากการรวบรวมเอากฎหมายของยุโรป

และแองโกลอเมริกันเข้าด้วยกัน กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับเดิมนั้น มีแนวทางมาจากกฎหมายของประเทศเยอรมันทั้งหมดส่วนฉบับ ค.ศ. 1948 ยังคงมีเนื้อหาสาระของกฎหมายเก่าแต่นั้นเรื่องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเข้าไปด้วย

สิทธิของบุคคลส่วนใหญ่ที่เกี่ยวกับการสืบสวนคดีอาญาและการพิจารณาคดีในศาลย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายรัฐธรรมนูญเช่น

มาตรา 31 การจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล ไม่อาจกระทำได้ หรือการลงโทษในทางอาญาจะทำได้ นอกจากจะดำเนินการไปตามที่กฎหมายบัญญัติเอาไว้ หรือ

มาตรา 33 จะจับกุมบุคคลไม่ได้ นอกจากจะมีหมายจับซึ่งออกโดยพนักงานที่มีอำนาจเท่านั้น อันระบุนามและที่อยู่ของบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด นอกจากเสียจากบุคคลนั้นถูกจับกุมตัวขณะกระทำความผิด

มาตรา 34 จะทำการควบคุมหรือกักตัวบุคคลไว้ได้โดยไม่ได้มีการแจ้งข้อหาในทันทีแก่บุคคลนั้น ๆ หรือโดยไม่แจ้งสิทธิในเรื่องการที่จะได้รับการแต่งตั้งทนายช่วยเหลือหรือ โดยไม่มีเหตุอันสมควร และในกรณีที่ผู้ร้องขอนั้นจะต้องแสดงเหตุผลทันทีต่อศาลต่อหน้าบุคคลนั้น ๆ และต่อหน้าทนายของบุคคลดังกล่าวด้วย

ส่วนในกรณีที่เกี่ยวกับการคุ้มครองขั้นพื้นฐานของบุคคลในฐานะผู้ต้องหา กฎหมายบัญญัติไว้ในมาตรา 37 ว่า ในคดีอาญาทุกคดี ผู้ต้องหาจะย่อมสามารถใช้สิทธิในอันที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยเร็วและอย่างยุติธรรม โดยต้องมีโอกาสนั่งฟังพยานต่าง ๆ มีสิทธิอ้างพยานของตนเอง โดยรัฐเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายอีกทั้งสามารถรับการช่วยเหลือจากทนายความได้ หากปรากฏว่าผู้ต้องหาไม่สามารถจ้างทนายได้ด้วยตนเอง

1. การสืบสวนสอบสวน

หน่วยงานสืบสวนสอบสวนขั้นต้น คือเจ้าพนักงานตำรวจและอัยการ ซึ่งจะต้องร่วมมือประสานงานกับตำรวจมีหน้าที่รับผิดชอบในการสอบสวนคดีอาญาในขั้นแรก ส่วนพนักงานอัยการมีอำนาจในการในการใช้ดุลยพินิจสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องพนักงานอัยการได้รับความคุ้มครองและมีอิสระในการทำงานอย่างเต็มที่ ดังนั้นจะถูกบังคับให้กระทำตามหน้าที่หรือถูกลดเงินเดือนในขณะที่ทำตามกฎหมายหาได้ไม่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมไม่มีอำนาจที่จะสั่งการให้พนักงานอัยการดำเนินงานเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาหรือเกี่ยวกับความเห็นใดในทางพิจารณา

2. หมายค้น

ศาลเป็นผู้ออกหมายค้น ในกรณีที่จำเป็นต้องค้นบุคคล เคหะสถาน สิ่งของ หรือสถานที่อื่นใดของผู้ต้องสงสัย ส่วนการค้นบุคคลเคหะสถานสิ่งของหรือบุคคลอื่นซึ่งมิใช่ผู้ต้องสงสัยจะต้องมีพฤติการณ์ซึ่งทำให้เชื่อได้ว่าสิ่งที่จะค้นอยู่ในนั้น หมายค้นหรือหมายจับจะต้องดำเนินการโดยผู้ช่วยอัยการหรือพนักงานสอบสวนโดยได้รับความเห็นชอบจากอัยการหรือศาลอาชญาสั่งให้เสมียนศาลหรือพนักงานสอบสวนเป็นผู้นำหมายก็ได้ ในกรณีที่เห็นสมควรเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้ต้องหา

3. การจับกุม

โดยปกติศาลจะเป็นผู้ออกหมายจับแต่มีบางกรณีอาจจับได้โดยไม่มีหมายได้ เช่น เมื่อพบว่าบุคคลดังกล่าวกำลังกระทำความผิดหรือเป็นกรณีกระทำความผิดซึ่งหน้า เจ้าพนักงานตำรวจสามารถทำการจับกุมโดยไม่มีหมายได้ นอกจากนั้นหากมีเหตุอันน่าเชื่อว่าผู้ต้องสงสัยได้กระทำความผิดอาญา และเห็นว่าไม่มีเวลาที่จะได้หมายนั้นมา ในกรณีเช่นนี้เจ้าหน้าที่จะจับกุมผู้ต้องสงสัยก่อนโดยออกหมายในภายหลังก็ได้

4. ภายหลังการจับกุม

เมื่อบุคคลใดถูกจับกุมแล้ว ตำรวจต้องแจ้งข้อหาให้เขาทราบทันที และแจ้งให้ทราบด้วยว่าเขามีสิทธิที่จะได้พบกับที่ปรึกษาทนายความ โดยจะต้องให้โอกาสแก่ผู้ต้องหาแสดงคำอธิบายเหตุผลหากว่าเขาต้องการและเจ้าพนักงานตำรวจจะต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาไปทันที หากเชื่อว่ายังไม่มี ความจำเป็นอื่นใดที่จะกักขังไว้ แต่หากมีความจำเป็นตำรวจต้องรับส่งตัวผู้ต้องหาไปยังที่ทำการของพนักงานอัยการ พร้อมด้วยพยานหลักฐานทั้งหมดภายใน 48 ชั่วโมง หลังจากการจับกุม เมื่อพนักงานอัยการได้รับตัวผู้ต้องหามาแล้ว หากเห็นว่าไม่มีความจำเป็นต้องควบคุมต่อไป ก็ให้ปล่อยผู้ต้องหาทันที แต่หากเห็นว่าต้องกักขังไว้ได้ภายในเวลา 24 ชั่วโมง นับแต่รับตัวผู้ต้องหามาจนถึง 72 ชั่วโมงหลังจากการถูกจับกุม พนักงานอัยการต้องยื่นคำร้องขอฝากขังต่อศาลพร้อมเหตุผลในการขอฝากขัง รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้อง หากไม่มีการยื่นคำร้องภายในกำหนดเวลา จะต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาทันที

เมื่อศาลได้รับคำร้องดังกล่าวแล้วจะต้องตรวจสอบพยานหลักฐานที่ส่งมา หากเห็นว่าเหตุผลไม่เพียงพอ หรือนำตัวผู้ต้องหามาล่าช้าเกินจำเป็นต้องส่งปล่อยตัวผู้ต้องหาแต่ถ้าหากเห็นว่าเหตุผลจำเป็นในการขังต่อไป ต้องปรากฏเหตุดังต่อไปนี้

- (1) ผู้ต้องหาไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง
- (2) มีเหตุผลเพียงพอที่เชื่อได้ว่า ผู้ต้องหาอาจจะไปทำลายพยานหลักฐาน

(3) มีเหตุผลเพียงพอเชื่อได้ว่า ผู้ต้องหาอาจหลบหนีไปเสียจากการพิจารณาคดี

5. การสืบสวนสอบสวนของพนักงานอัยการและความเห็นตามกฎหมายระยะเวลาในการควบคุมผู้ต้องหาที่มีกำหนด 10 วัน แต่ศาลอาจขยายเวลาออกไปได้อีกภายใต้คำร้องของพนักงานอัยการ ในกรณีคดีร้ายแรงอาจขังต่อไปได้ไม่เกิน 5 วัน พนักงานอัยการต้องทำการสืบสวนสอบสวนภายในเวลาเช่นนี้และพิจารณาว่า มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะนำตัวผู้ต้องหาส่งฟ้องต่อศาลได้หรือไม่ แต่อย่างไรก็ตามแม้พนักงานอัยการจะเชื่อว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดก็อาจไม่ฟ้องได้หากพบว่าไม่มีความจำเป็นที่จะดำเนินคดีโดยทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระทำความผิดในส่วนที่เกี่ยวกับ บุคลิกภาพ อายุ และ สภาพแวดล้อม ภูมิหลังการกระทำความผิด จากสถิติของกระทรวงยุติธรรมในปี ค.ศ. 1978 พบว่าผู้กระทำความผิดอาญาที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องมีถึงร้อยละ 29

6. ระบบลูกขุน

ในประเทศต่าง ๆ ลูกขุนถือได้ว่าเป็นการแสดงออกทางด้านความยุติธรรมโดยการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวินิจฉัยความผิดซึ่งมีลักษณะทางด้านมนุษยธรรมมากกว่าระบบวินิจฉัยความผิดของศาลซึ่งได้อาศัยกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียวปี ค.ศ. 1926 ประเทศญี่ปุ่นได้ประกาศใช้กฎหมายเกี่ยวกับลูกขุนโดยมีผลบังคับใช้ ค.ศ. 1928 โดยมีลูกขุน 12 คน ในคดีอาญาคณะลูกขุนคัดเลือกมาจากการจับสลากจากพลเมือง ลูกขุนมีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีในศาลชั้นต้น จำกัดหน้าที่เพียงวินิจฉัยข้อเท็จจริงและตอบคำถามของศาลว่าจำเลยมีความผิดหรือบริสุทธิ์ แต่ศาลไม่จำเป็นต้องตัดสินตามคำวินิจฉัยของลูกขุน ในระยะแรกระบบลูกขุนได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีในฐานะที่เป็นการบริหารความยุติธรรมที่เป็นประชาธิปไตยแต่ในทางปฏิบัติแล้วมิได้เป็นไปตามที่คาดหวัง ซึ่งมีจำเลยจำนวนมากที่ปฏิเสธที่จะให้ลูกขุนพิจารณาคดี โดยเฉพาะคดีที่มีโทษคุกตลอดชีวิตหรือประหารชีวิต สาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือ จำเลยไม่อาจอุทธรณ์คำวินิจฉัยของลูกขุนได้ตั้งนั้นในปี ค.ศ. 1943 รัฐได้ระงับการใช้กฎหมายลูกขุนนี้เสียในปี ค.ศ. 1948 มีคณะกรรมการสืบสวนสอบสวนพิจารณาคดีหรือผู้พิจารณาการแห่งคดีอาญา อันประกอบด้วยประชาชนที่คัดเลือกมาจากคนทั่วไปควบคุมและพิจารณาการฟ้องร้องและไม่ฟ้องคดีของอัยการ

7. การดำเนินคดีในศาลแขวง

ในกรณีที่ไม่ใช่ความผิดอันร้ายแรงนั้น พนักงานอัยการจะฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลแขวงหากผู้ต้องหาไม่คัดค้านการดำเนินคดีเช่นนี้ว่า ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดี อาศัยแต่เพียง

พยานหลักฐานที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลเท่านั้น โดยไม่ต้องมีการนั่งพิจารณา และจะทำให้ได้เฉพาะคดีความผิดที่มีอัตราโทษปรับไม่เกิน 200,000 เยน

8. การดำเนินคดีโทษปรับตามกฎหมายจราจร

โทษปรับตามกฎหมายจราจร เป็นระบบการดำเนินคดีกับบุคคลซึ่งกระทำความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ เกี่ยวกับความผิดกฎหมายจราจร ซึ่งไม่มีการลงโทษจำคุกเพียงแต่จ่ายเงินตามจำนวนที่กำหนดเอาไว้ ณ ที่ทำการไปรษณีย์หรือหน่วยงานที่รับเงิน เมื่อได้รับการเตือนจากกรมตำรวจเกี่ยวกับความผิดของตน หากบุคคลใดกระทำความผิดจราจรบนท้องถนน ตำรวจจะออกไปสั่งให้ซึ่งจะระบุข้อหาการกระทำความผิดพร้อมทั้งสถานที่ตำรวจที่บุคคลนั้นจะต้องไปรายงานตามวันและเวลาที่กำหนดทั้งจำนวนเงินค่าปรับ

วิธีจ่ายค่าปรับมีดังนี้

(1) เสียเงินค่าปรับโดยจ่ายที่ทำการไปรษณีย์ หรือหน่วยรับเงินที่กำหนดภายใน 1 สัปดาห์ นับจากวันที่ได้รับใบสั่งนี้เรียกว่า การจ่ายค่าปรับตามกำหนดหากผู้กระทำความผิดได้จัดการตามขั้นตอนที่วางไว้เขาไม่จำเป็นต้องไปรายงานตัวที่สถานีตำรวจ

(2) จ่ายเงินค่าปรับที่ทำการไปรษณีย์หรือหน่วยรับเงินที่กำหนดภายใน 10 วัน นับแต่ได้รับแจ้งใบเตือนซึ่งผู้กระทำความผิดได้รับจากนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ใบแจ้งเตือนนี้ จะออกให้แก่ผู้กระทำความผิดในกรณีไม่ยอมจ่ายเงินค่าปรับตามที่กำหนดในข้อ (1) แต่ให้ไปรายงานตัวที่สถานีตำรวจซึ่งได้กำหนดเอาไว้ในใบสั่งกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่ยอมชำระค่าปรับอาจถูกฟ้องศาลซึ่งอาจถูกลงโทษจำคุกได้

9. การสืบสวนสอบสวนผู้ต้องหาและการติดต่อกับทนายความ

ตำรวจและพนักงานอัยการมีอำนาจในการสืบสวน และสอบสวนผู้ต้องหา คำให้การใด ๆ ของผู้ต้องหาอาจใช้เป็นหลักฐานได้ แม้คำให้การของผู้ต้องหาจะยอมรับในข้อเท็จจริงที่เป็นผลร้ายแก่ตัวเอง โดยไม่มีทนาย หรือญาติมานั่งฟังการสอบสวนอยู่ด้วย นอกจากในกรณีที่สงสัยว่าจะได้มาโดยไม่สมัครใจ

แต่ผู้ต้องหาที่ถูกกักขัง จะต้องได้รับอนุญาตให้พบกับทนายกับบุคคล ซึ่งจะเข้ามาทำหน้าที่แก้ต่างและสามารถที่จะรับหรือส่งมอบเอกสารหรือสิ่งของใดก็ได้ โดยไม่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแล

จะเห็นได้ว่าระบบและกระบวนการสอบสวนของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ประเทศเยอรมัน ประเทศญี่ปุ่นนั้น เน้นความอำนวยความสะดวกให้กับประชาชน

สิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะต้องได้รับหลักประกันและคุ้มครองในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดี

สำหรับประเทศไทยระบบการสอบสวนไม่ได้อยู่ในระบบใดระบบหนึ่งดังกล่าวย ระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย ได้แยกกระบวนการสอบสวนและกระบวนการฟ้องร้องและกระบวนการพิจารณาออกจากกันโดยให้เจ้าพนักงานที่รับผิดชอบแต่ละหน่วยงาน คือพนักงานสอบสวน (องค์การตำรวจ) รับผิดชอบงานสอบสวน พนักงานอัยการรับผิดชอบกระบวนการฟ้องร้อง และให้ศาลหรือผู้พิพากษารับผิดชอบกระบวนการพิจารณาซึ่งถือว่าเป็น 3 ดุล ในการดุลและคานอำนาจกันอย่างไรก็ตามกระบวนการสอบสวนของไทยไม่ได้อยู่ในอำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจเพียงฝ่ายเดียวอย่างเด็ดขาด ยังมีการคานและดุลอำนาจสอบสวนโดยตุลาการ เช่น ในการควบคุมระยะเวลาฝากขังระหว่างการสอบสวน และมีการดุลและคานอำนาจจากอัยการโดยอาศัยการมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมได้

บทบาท หน้าที่ของพนักงานสอบสวนกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญา

การสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น คือการรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินการทั้งหลาย ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเจ้าพนักงานได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ หน้าที่ของพนักงานสอบสวนต้องทำใจเป็นกลาง ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรมต้องการแต่ความจริงโดยบริสุทธิ์เท่านั้น ฉะนั้นการถามควรระวังอย่าให้เป็นคำที่แสดงแนะนำให้ผู้ให้ถ้อยคำคล้อยตาม หรือชี้ช่องอย่างใดอย่างหนึ่งในเวลาถามให้พนักงานผู้มีหน้าที่สอบสวนพึงระลึกไว้ว่า

การสอบสวนต้องรับกระทำโดยมิชักช้า แม้กฎหมายจะให้อำนาจการควบคุมโดยร้องขอต่อศาลได้ก็ตาม แต่อย่าลืมว่า การสอบสวนล่าช้าทำให้เดือดร้อนแก่คู่กรณีและพยานและอาจทำให้ข้อเท็จจริงผันแปรไป ผู้สอบสวนจึงชอบที่จะรีบกระทำโดยไม่จำเป็นต้องขอให้ศาลสั่งขังต่อได้จะดีมาก

การอ้างเหตุขออำนาจศาลขอที่จะขอในเมื่อจำเป็นจริง ๆ แม้ศาลจะอนุญาตซึ่งหากภายหลังปรากฏว่าเหตุที่ขอไม่สมควร ก็ต้องรับผิดชอบในทางวินัย

ผู้สอบสวนจะต้องให้ความสะดวกแก่พยานในคดี และให้ถือเสมือนหนึ่งเป็นผู้ที่ช่วยเหลือเป็นเพื่อนที่ดีของเรา แม้ผู้สอบสวนเกิดความจำเป็นเช่น มีราชการปัจจุบันทันด่วนที่สำคัญ ก็ต้องมอบหมายให้พนักงานสอบสวนอื่นดำเนินการสอบสวนต่อไป เพื่อสะดวกแก่พยานจะผิดเพี้ยนเลื่อนเวลา ทำให้พยานลำบาก นั้นเป็นการไม่ชอบ

เป็นหน้าที่ผู้สอบสวนจะต้องติดตามสำนวนการสอบสวนให้สำเร็จโดยเร็ว หากมีประเด็นที่จะต้องติดต่อกับทางราชการหน่วยใด หรือเสนอสำนวนยังผู้บังคับบัญชา เมื่อติดต่อหรือเสนอแล้ว ผู้สอบสวนจะต้องคอยเตือน ถ้าฝ่ายที่รับผิดชอบล่าช้าก็รีบชี้แจงเหตุผลยังผู้บังคับบัญชาจัดการให้โดยด่วน ถ้าผู้สอบสวนไม่สนใจคอยติดตามเรื่องจะแก้ตัวว่าได้จัดการไปแล้ว หากยังไม่รับตบนั้นยอมได้

ถ้าสำนวนใดส่งยังพนักงานอัยการขอให้ฟ้อง พนักงานสอบสวนก็ต้องหมั่นไปติดตามกับพนักงานอัยการเพื่อจะได้ทราบ หากมีข้อบกพร่องเพื่อพนักงานอัยการจะได้ชี้แจงส่งไปตามสมควรได้สะดวกและเกิดผลแก่คดี

ก่อนลงมือสอบสวนควรตั้งรูปคดีและประเด็นของเรื่องเสียก่อนแล้วดำเนินการสอบสวนไปตามประเด็นที่ตั้งโดยครบถ้วน ข้อความที่เกี่ยวกับประเด็นหรือเหตุแวดล้อมกรณีมีอย่างไรบ้างก็ควรถามจดไปให้ครบถ้วน เพื่อประกอบการพิจารณาเหตุนั้น ๆ

พนักงานสอบสวนต้องย้ำความรู้เห็นของพยานและเจ้าทุกข์ ให้นำข้อความที่รู้จริงมากล่าว พยายามให้พยานเอาความเข้าใจของตน หรือเพียงแต่ได้ยินได้ฟังมาเป็นความรู้เห็นเสียเอง ซึ่งอาจทำให้การสอบสวนผิดข้อเท็จจริงไปโดยไม่ตั้งใจ ถ้าผู้ที่จะถูกสอบสวนนั้น ถ้าไม่เข้าใจในความมุ่งหมายในกันและกันแล้ว อาจทำให้การสอบสวนบกพร่องหรือเสียได้ ดังนั้นก่อนที่จะลงมือสอบสวน ตกเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่ต้องชี้แนะว่า อธิบายแก่ผู้ให้ถ้อยคำให้เข้าใจว่า การสอบถามแม้จะจุจกมากไปบ้าง ก็เพราะเป็นประเด็นและเหตุผล ที่เราจะต้องนำไปแสดงต่อศาลให้เข้าใจชัดแจ้ง โดยปราศจากความสงสัย ขอให้เห็นอกเห็นใจ ไม่ใช่กลั่นแกล้ง เป็นต้น

พนักงานสอบสวนต้องจดตรงกับที่พยานให้ถ้อยคำ คำใดไม่เข้าใจก็หมายเหตุในวงเล็บเป็นความเข้าใจของพนักงานสอบสวนไว้ต่อท้ายถ้อยคำตามประเพณีนิยม ในท้องถิ่นของพยานนั้น ๆ ไม่ควรฝืนใจผู้ให้ถ้อยคำในการผิดแผกจากธรรมเนียมประเพณีแห่งท้องถิ่น เพราะการฝืน อาจทำให้การงสืบสน ไม่เข้าใจชัดแจ้ง เช่น จำวัน ขึ้น-แรม มาให้การก็ต้องจดไปตามนั้น แล้วพนักงานสอบสวนจะเทียบวันเดือนปีตามปฏิทินไว้ในวงเล็บต่อท้าย หรือให้การเป็นการคาดคะเนเวลา ก็น่าพิกา ซึ่งพนักงานสอบสวนควรจะซักถามให้ชัด เพื่อทราบว่าเป็นกลางวันหรือกลางคืน เพราะบางเวลาใกล้เคียงกัน แล้วคิดเทียบเอาไว้ในวงเล็บ การเขียนข้อความในสำนวนการสอบสวนต้องให้ชัด ให้ผู้อื่นอ่านแล้วเข้าใจเรื่องดี

พนักงานสอบสวนพึงต้องระมัดระวังเรื่องเวลาให้ดีด้วย เพราะบางท้องที่ละบางฤดูนั้น เวลามาฬิกาถึง 19.00 น. (1 ทุ่ม) แล้ว แต่แสงสว่างยังเห็นได้ชัด เพราะเกี่ยวกับฤดู หรือเพราะ ไม่มีสิ่งกำบังหรือเพราะแสงดวงดาวในท้องฟ้า เป็นต้น

การสอบสวนให้ใช้ภาษาไทย ถ้ามีความจำเป็นต้องแปลภาษาไทยเป็น ภาษาต่างประเทศหรือภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย ก็ให้ล่ามแปล และให้บันทึกคำให้การนั้น ต้องปรากฏว่าได้ให้ล่ามแปลไว้ด้วย เมื่อล่ามแปลคำให้การ คำพยานหรืออื่น ๆ ล่ามต้องแปลให้ ถูกต้อง ผู้สอนให้ล่ามสาบานหรือปฏิญาณตนว่า จะทำหน้าที่โดยสุจริต จะไม่เพิ่มเติมหรือตัด ทอนสิ่งที่แปล เมื่อแปลเสร็จแล้วให้ล่ามลงลายมือชื่อในถ้อยคำหรือเอกสารนั้น

การสอบสวนนั้น ตามปกติผู้มีอำนาจทำการสอบสวน ซึ่งเรียกว่าพนักงานสอบสวน นั้น จะต้องเป็นผู้ทำด้วยตนเอง เว้นแต่กรณีบางอย่างเกี่ยวแก่สำนวนโดยไม่ต้องสอบสวนถ้อยคำ แล้วจะให้ ผู้อื่นทำแทนในข้อกำหนดดังต่อไปนี้ก็ได้คือ การโดยอยู่นอกเขตอำนาจ ส่งประเด็นไปให้ พนักงานสอบสวน ซึ่งมีอำนาจทำการนั้นจัดการได้ และการใดเป็นสิ่งเล็กน้อย เช่น เขียนคดีที่อยู่ใน อำนาจเปรียบเทียบได้เขียนรูปพรรณต่าง ๆ เขียนรายงานชั้นสูตรบาดแผลหรือศพไปให้แพทย์ ตรวจ เป็นต้น ซึ่งอยู่ในหน้าที่ของพนักงานสอบสวนจะต้องลงนาม เป็นต้น

การสอบสวนนั้น ให้เริ่มกระทำการโดยมิชักช้า จะทำที่ใด เวลาใด แล้วแต่จะ เห็นสมควร และไม่ต้องทำการสอบสวนต่อหน้าผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนสืบหาหลักฐาน อัน เกี่ยวแก่คดีทบทวนให้เต็มความสามารถ เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อัน เกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหากัน เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิด

นอกจากนี้ยังมีหลักการพิเศษที่พนักงานสอบสวนจะต้องปฏิบัติพิเศษอีกคือ กรณีเรื่อง ผู้ร้ายลอบยิงหรือฆ่ากันตาม ต้องสอบสวนความประพฤติกและหลักฐานของผู้ถูกระทำร้ายไว้ใน สำนวนทุกเรื่อง โดยเคยปรากฏบางคนที่ถูกทำร้ายเป็นคนประพฤติกในทางโจรกรรมมาบ้างแล้วก็มี เพื่อเป็นการประกอบการพิจารณาข้อเท็จจริงและอาจเป็นช่องทางให้ได้ตัวคนกระทำผิดเพิ่มขึ้น และ ต้องทำการสอบสวนผู้แจ้งเสียให้รอบคอบก่อนทุกราย ว่าคดี ที่เกิดขึ้นนั้นเข้าใจด้วยลักษณะ ความผิดกฎหมายใด และเป็นคดีอุกฉกรรจ์หรือไม่ มีเหตุผลน่าเชื่อถือหรือไม่ ถ้าปรากฏเหตุผล ไม่น่าเชื่อถือก็ต้องสอบสวนหาข้อเท็จจริงต่อไปจนแจ่มกระจ่างก่อน ถ้าเป็นคดีอุกฉกรรจ์ ก็ต้องทำ รายงานคดีอุกฉกรรจ์ตามระเบียบ

การสอบสวนเกี่ยวแก่กรรมสิทธิ์ของกลางที่จับได้จากคนร้ายให้สอบสวนเจ้าทรัพย์ว่า ของกลางนั้นเป็นเจ้าทรัพย์จริงหรือไม่ จำได้โดยอาศัยหลักฐานและคำให้การรูปพรรณ เครื่องหมาย อะไรเป็นสำคัญ แล้วบันทึกข้อยืนยันของเจ้าทรัพย์นั้นไว้ก่อน ผู้สอบสวนก็ต้องตรวจดูของกลาง

กับตำหนิรูปพรรณที่แจ้งไว้ ถูกต้องตรงกันเพียงไรหรือไม่ด้วย เพราะของบางอย่างอาจเป็นของธรรมดาที่บุคคลย่อมมีกันได้ทั่วไป

การสอบสวนเกี่ยวกับคดี สมาคมลับ อั้งยี่ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นท้องที่ตำรวจนครบาลหรือภูธร นอกจากสอบสวนตามประเด็นในข้อกล่าวหาแล้ว ให้สอบสวนพฤติการณ์ของผู้ต้องหาโดยละเอียดเป็นพิเศษอีกด้วย เช่น สอบสวนให้ปรากฏว่ามีอาชีพอย่างไร มีรายได้มากน้อยเพียงใด สอบสวนถึงสถาบันการศึกษา สอบสวนว่าผู้ต้องหาบิดา มารดา ญาติ พี่น้อง และเพื่อนฝูงที่สนิทใกล้คน ชื่อและนามสกุลอะไร อยู่ที่ไหน มีอาชีพอย่างไร และเกี่ยวดองหรือสัมพันธ์กับผู้ต้องหาอย่างไร ตลอดจนบุตร ภริยาของผู้ต้องหา และญาติ พี่น้องของภริยา เป็นต้น ให้สอบสวนคดีการเมือง และคอมมิวนิสต์ ให้ปฏิบัติตามระเบียบที่ว่าด้วยการนั้น

ถ้าเรื่องใดเกี่ยวแก่คนต่างด้าว แม้จะเป็นผู้กล่าวหาหรือผู้ต้องหาก็ตามให้ขอใบต่างด้าวของบุคคลนั้น แล้วบันทึกเลขที่ วัน เดือน ปี สถานที่ที่ออกตามที่ปรากฏในใบต่างด้าวของผู้นั้นแนบไว้ในสำนวนหรือถ้าเรื่องใดไม่มีสำนวน ก็ให้ปรากฏไว้ในรายงานประจำวัน หากเรื่องใดปรากฏว่าใบต่างด้าวขาดต่ออายุ หรือยังมิได้รับใบต่างด้าว ก็ให้แยกเรื่องให้ผู้มีหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับใบต่างด้าวเสียให้ถูกต้องตามระเบียบ อีกส่วนหนึ่งแล้วบันทึกเหตุผลแนบเรื่องไว้ ส่วนการสอบสวนก็คงดำเนินไปตามแต่กรณีนั้น ๆ ต่อไป

เมื่อมีความจำเป็นที่จะต้องสอบสวนในท้องที่อื่น ให้ขอความร่วมมือไปยังตำรวจท้องที่นั้น ด้วยตนเอง เมื่อตำรวจท้องที่ ได้รับคำขอให้ช่วยเหลือประการใดแล้วให้จัดการตามขอไปโดยเร็วที่สุด โดยถือเสมือนหนึ่งว่าเป็นข้าราชการในหน้าที่ของคนที่ว่าเรื่องใดจะจัดการโดยพลการไม่ได้ ก็เสนอให้ผู้บังคับบัญชาสั่งการต่อไป

เรื่องที่เกี่ยวข้องกรรมการตรวจเงินแผ่นดินตรวจพบการทุจริตเกี่ยวกับการเงินของหน่วยราชการใด ๆ รวมทั้งเทศบาลและองค์การต่าง ๆ ของรัฐ หรือรัฐมีหุ้นอยู่ด้วย

1. ถ้าทำการตรวจพบการทุจริตในเขตจังหวัดพระนคร และธนบุรี จะแจ้งให้กรมตำรวจทราบ กรมตำรวจจะสั่งให้พนักงานสอบสวนในกองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลางดำเนินการ

2. ถ้าทำการตรวจพบการทุจริตในส่วนภูมิภาค นอกจังหวัดพระนครและธนบุรี ซึ่งการทุจริตนั้นมีจำนวนเงินตั้งแต่ 20,000 บาท ขึ้นไป หรือผู้ต้องหาเป็นข้าราชการประจำตั้งแต่ชั้นหัวหน้าแผนกขึ้นไปหรือองค์การต่าง ๆ ของรัฐ ซึ่งมีตำแหน่งเทียบเท่าหัวหน้าแผนก โดยมีได้คำนึงถึงเงินว่ามากน้อยเพียงใด

ทั้งสองกรณีนี้ พนักงานสอบสวนกองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลางเป็นผู้ดำเนินการเอง เว้นแต่การทุจริตเกี่ยวกับการเงินของเทศบาลที่เกิดขึ้นในส่วนภูมิภาคนอกเขตจังหวัดพระนคร และธนบุรี คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน จะส่งให้พนักงานสอบสวนท้องที่ที่เกิดเหตุดำเนินการทุกกรณี นอกจากกระทรวงมหาดไทยจะสั่งการเป็นอย่างนั้นเฉพาะรายไป

การสอบสวนและบันทึกในการชันสูตรพลิกศพ กรณีที่ความตายเกิดขึ้นจากการกระทำของเจ้าพนักงาน ในขณะที่ปฏิบัติราชการตามหน้าที่นี้ ห้ามมิให้เจ้าพนักงานซึ่งผู้ทำให้เขาถึงตายนั้นเป็นผู้จุด หรือบันทึกใด ๆ ในการสอบสวนหรือชันสูตรพลิกศพเป็นอันขาด นอกจากที่ได้ทำไว้ก่อนเกิดเหตุที่ทำให้เขาถึงตาย หรือว่าเป็นความจำเป็นที่จะต้องจดบันทึกไว้ เพราะไม่มีพนักงานสอบสวนอื่น ที่จะบันทึกได้ และถ้าไม่บันทึกไว้เป็นหลักฐานก่อนแล้ว หลักฐานนั้นก็สูญหายไป

ในกรณีที่ผู้กระทำผิดอยู่นอกอำนาจการจับกุม และควบคุมของพนักงานสอบสวน เช่น คณะทูตานุทูต และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กระทำความผิดในระหว่างสมัยประชุม เป็นต้น มิใช่ว่าพนักงานสอบสวนจะไม่ดำเนินการอย่างใดเสียเลย พนักงานสอบสวนต้องทำการสอบสวนพยาน และรวบรวมหลักฐานต่าง ๆ ไว้ให้ครบถ้วน แล้วเสนอสำนวนการสอบสวนนั้นให้กรมตำรวจพิจารณาสั่งการต่อไป

เมื่อมีการสอบสวนบุคคลในคณะทูตในฐานะพยาน หรือในฐานะอื่นใด ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนให้ปรากฏชัดในสำนวนการสอบสวนนั้น ๆ ด้วยว่าบุคคลนั้นเป็นบุคคลในคณะทูตใด ได้รับความคุ้มกันทางทูตจากอำนาจศาลในฐานะตำแหน่งใด โดยหลักฐานใด เพื่อพนักงานอัยการจะได้อาศัยข้อเท็จจริงเหล่านั้นระบุไว้ในบัญชีพยาน หรือแถลงให้ศาลทราบ

บทบาทของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิของเด็กหรือเยาวชนในคดีอาญา

ในกรณีของจำเลยที่เป็นเด็กหรือเยาวชน พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534 มาตรา 72 มาตรา 78 บัญญัติไว้ว่า การพิจารณาคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนเป็นจำเลยให้กระทำในห้องที่มีชื่อห้องพิจารณาคดีธรรมดา และให้กระทำการลับเฉพาะบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดีเท่านั้นที่มีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาได้

ในการพิจารณานั้น ให้ศาลถือเอาอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษา การอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิตใจ นิสัย อาชีพ และฐานะของจำเลย ตลอดจนสิ่งแวดล้อมทั้งปวงของจำเลย และบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่จำเลยอาศัยอยู่ หรือบุคคลที่ให้การศึกษาหรือให้ทำงานเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาด้วย

ในปัจจุบันได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แก้ไขวิธีการสอบปากคำและสอบพยานเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ในฐานะเป็นผู้เสียหายหรือพยาน ให้แยกกระทําเป็นสัดส่วนในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถามปากคำนั้นด้วย และให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการทราบ นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการถามปากคำ อาจถูกผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กตั้งข้อรังเกียจได้ หากมีกรณีดังกล่าวก็ให้เปลี่ยนตัวผู้ถามได้ การถามปากคำเด็กดังกล่าว ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการถามปากคำดังกล่าว ซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจรอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถามปากคำพร้อมกันได้ ให้พนักงานสอบสวนถามปากคำเด็กโดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งอยู่ร่วมก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรอนักคนอื่นไว้ในสำนวนการสอบสวน และมีให้ถือว่าการถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กในกรณีดังกล่าวที่ได้กระทำไปแล้วไม่ขัดด้วยกฎหมาย

ในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความจำเป็นต้องจัดให้เด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ในฐานะเป็นผู้เสียหายหรือพยานชี้ตัวผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาในสถานที่ที่เหมาะสม และสามารถจะป้องกันมิให้ผู้ต้องหาเห็นตัวผู้เสียหายหรือพยาน การชี้ตัวผู้ต้องหา ดังกล่าวให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการอยู่ร่วมด้วย นอกจากนี้ในการสอบสวน พนักงานสอบสวนแจ้งขอหาก่อนเริ่มคำให้การ ให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มี ให้รัฐจัดหาทนายความให้ การจัดหาทนายนั้นให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

อนึ่ง ในการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนนั้น กฎหมายบัญญัติให้ศาลคำนึงถึง สวัสดิภาพและอนาคตของเด็กและเยาวชนซึ่งควรได้รับการฝึกอบรม สั่งสอน และสงเคราะห์ให้กลับตัวเป็นพลเมืองดียิ่งกว่าการลงโทษ และในการพิจารณาพิพากษาคดีสำหรับเด็กและเยาวชนนั้น ศาลจะต้องคำนึงถึงบุคลิกลักษณะสุขภาพ และภาวะแห่งจิตของเด็กหรือเยาวชน และลงโทษหรือเปลี่ยนโทษ หรือใช้วิธีการสำหรับเด็กหรือเยาวชนให้เหมาะสมกับตัวเด็กหรือเยาวชน และพฤติกรรมเฉพาะเรื่อง แม้เด็กหรือเยาวชนนั้นจะได้กระทำความผิดร่วมกัน (มาตรา 82)

ปัจจุบันประเทศไทยได้จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รวมทั้งได้จัดตั้งแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวอยู่ศาลจังหวัด (ซึ่งเป็นศาลที่พิจารณา

สำหรับผู้ใหญ่) เป็นจำนวนมาก แต่ยังไม่ครบทุกจังหวัด และประเทศไทยมีนโยบายที่จะจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวให้มากที่สุดเท่าที่สถานการณ์ทางเศรษฐกิจและงบประมาณจะอำนวยได้

โครงสร้างตำรวจภูธรจังหวัดนครปฐม

สถานที่ตั้งเลขที่ 23 ถนนขวาวพระ ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
แยกการปกครองบังคับบัญชาออกเป็น 7 สถานีตำรวจภูธรอำเภอ 5 สถานีตำรวจภูธรตำบล คือ

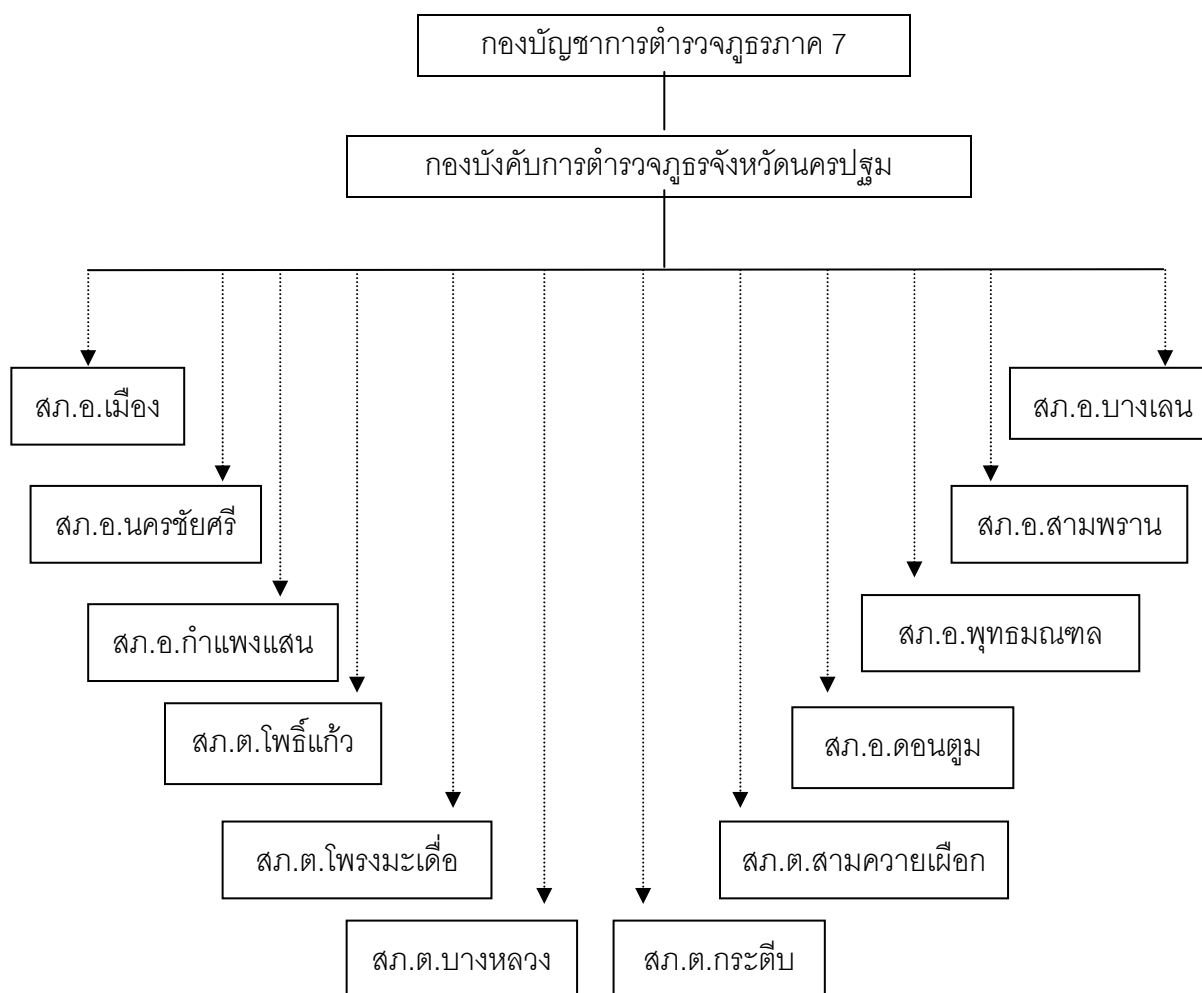
ตารางที่ 2.1

รายนามผู้กำกับการและอัตรากำลังนายตำรวจของแต่ละสถานีตำรวจ

ตำแหน่ง	ชื่อผู้กำกับการ	อัตรากำลังนายตำรวจชั้นสัญญาบัตร
1. สภ.อ.เมืองนครปฐม	พ.ต.อ.ขวัญชัย พันธุ์ภักดี	42
2. สภ.อ.นครชัยศรี	พ.ต.อ.วสันต์ พันธุ์มณี	20
3. สภ.อ.สามพราน	พ.ต.อ.รุ่งโรจน์ แสงคร้าม	18
4. สภ.อ.กำแพงแสน	พ.ต.อ.ปรีชา มีบุญเกิด	18
5. สภ.อ.ดอนตูม	พ.ต.ท.ภาสกร กลั่นกวน	14
6. สภ.อ.บางเลน	พ.ต.อ.วิจิตร อภัยวงศ์	13
7. สภ.อ.พุทธมณฑล	พ.ต.อ.บรรพต คงคะจันทร์	15
8. สภ.ต.โพธิ์แก้ว	พ.ต.อ.ยงยุทธ ขอนดอก	24
9. สภ.ต.โพรงมะเดื่อ	พ.ต.ต.วีระ วิจิตรหงษ์	6
10. สภ.ต.สามความเฝือก	พ.ต.ท.พงษ์ศักดิ์ ชูนาค	6
11. สภ.ต.กระต๊อบ	พ.ต.ท.สรรเสริญ แสงเนตรสว่าง	6
12. สภ.ต.บางหลวง	พ.ต.ท.สำเนา ปิ่นแก้ว	9
รวม		221 นาย

แผนภูมิที่ 2.1

โครงสร้างการบริหารงานสถานีตำรวจภูธรจังหวัดนครปฐม

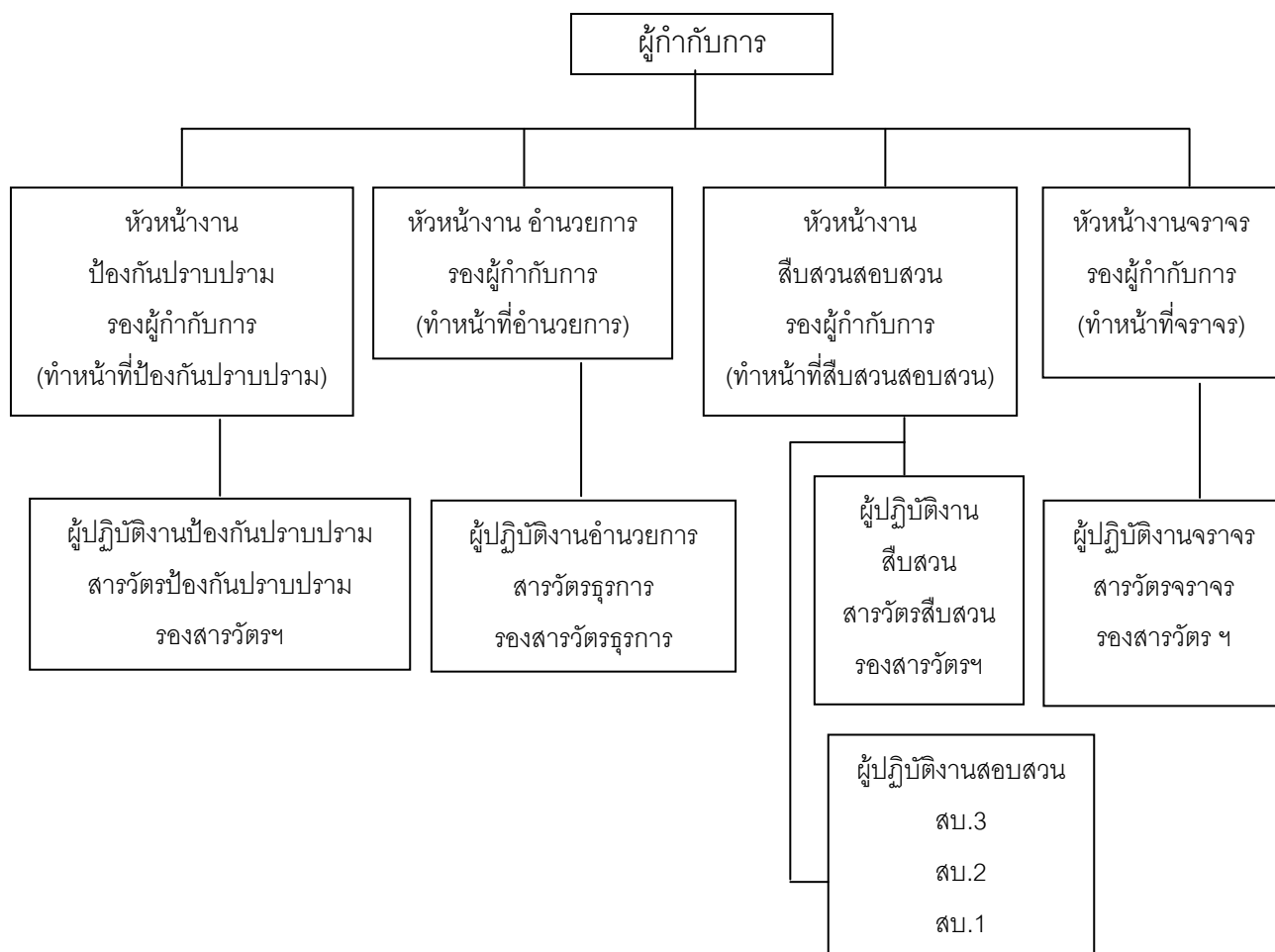

ที่มา: โครงสร้างการบริหารงานของกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 7

จากแผนภูมิดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่ากองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดนครปฐม เป็นกองบังคับการหนึ่งซึ่งอยู่ภายใต้การบังคับการของกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 7 สำหรับกองบังคับการตำรวจภูธรนครปฐมนั้น มีสถานีตำรวจอำเภอ (สภ.อ.) ที่รับผิดชอบ 7 สถานีตำรวจ และสถานีตำรวจตำบล (สภ.ต.) ที่รับผิดชอบอีก 5 สถานีตำรวจ รวมทั้งสิ้น 12 สถานีตำรวจ โดยมีโครงสร้างการแบ่งงานในสถานีตำรวจ ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 2.2

โครงสร้างหน้าที่และตำแหน่งในสถานีตำรวจที่หัวหน้าสถานีตำรวจ
มีระดับตำแหน่งผู้กำกับการ

ที่มา: คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยการกำหนดหน้าที่การงานของแต่ละตำแหน่งใน
สถานีตำรวจ

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แสวง ชีระสวัสดิ์ (2525, น. 69) ศึกษาเรื่อง กระบวนการสอบสวนคดีอาญากับความมั่นคงของชาติ โดยวิธีการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากกฎหมายและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับประสบการณ์ในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวน เป็นการวิจัยแบบวิเคราะห์เพื่อแยกแยะตีความ และวินิจฉัยข้อดีและข้อเสียต่าง ๆ ของกระบวนการสอบสวนให้มีคุณภาพ สะดวก รวดเร็ว และก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม ผลการศึกษาพบว่า หากกฎหมายเปิดช่องให้เจ้าพนักงานมีอำนาจในการรวบรวมพยานหลักฐาน อันได้แก่ การค้น การยึดวัตถุพยาน การจับกุม การควบคุมหรือการปล่อยตัวชั่วคราว มากเกินไป อาจมีผลกระทบต่อความเดือดร้อนของประชาชนได้ แต่ในทางกลับกัน หากมีการแก้ไขกฎหมายในลักษณะจำกัดอำนาจของเจ้าพนักงานมากเกินไป จนไม่อาจที่จะทำหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานได้อย่างสมบูรณ์พอ ก็จะเป็นผลให้ไม่สามารถที่จะนำตัวผู้กระทำผิดที่แท้จริงมาลงโทษได้เช่นกัน ดังนั้น การออกกฎหมายให้อำนาจกับเจ้าพนักงานมาน้อยเพียงใดจึงขึ้นอยู่กับสภาพการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น ว่าอาชญากรรมมีความรุนแรงเพียงใด หากอาชญากรรมมีความรุนแรงเจ้าพนักงานควรมีอำนาจในการปราบปรามอาชญากรรมมากขึ้น แต่ถ้าหากอาชญากรรมไม่รุนแรงและบ้านเมืองสงบเรียบร้อย ความจำเป็นในการออกกฎหมายให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานย่อมลดลงไป ส่วนการที่จะพัฒนานำระบบการสอบสวนตามกระบวนการยุติธรรมของประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน และญี่ปุ่น มาใช้กับประเทศไทยนั้น จะต้องคำนึงถึงระบบกฎหมายของไทยที่ใช้อยู่ ทั้งคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางสังคม การศึกษาของประชาชน และอุปนิสัยของคนในประเทศเป็นส่วนประกอบด้วย

สุพิศ ปราณีตพลรัง (2525, น. 37) ศึกษาเรื่อง การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาโดยองค์การตุลาการในชั้นก่อนการพิจารณาศึกษาเปรียบเทียบกรณีไทยและสหรัฐอเมริกา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะใช้หลักการในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาในประเทศสหรัฐอเมริกา มาประยุกต์ใช้ในประเทศไทย เป็นการวิจัยทางเอกสารโดยค้นคว้า ตำรา เอกสารทั้งของไทยและต่างประเทศ ผลการศึกษาพบว่า การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาในชั้นก่อนพิจารณาโดยองค์การตุลาการนั้น สามารถคุ้มครองได้ไม่น้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับหรือมีความสัมพันธ์กับรูปแบบกระบวนการทางอาญา ที่ยึดถือ 2 รูปแบบใหญ่ คือ The Crime Control Model และ The Due Process Model รูปแบบแรกเป็นการยึดการควบคุมอาชญากรรมเป็นสำคัญเน้นหนักประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย ส่วนรูปแบบที่สองเน้นหนักที่การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของ

บุคคล มุ่งให้ทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมเป็นไปด้วยความเป็นธรรมถูกต้อง ซึ่งองค์กรตุลาการมีบทบาทในการตรวจสอบการดำเนินการทำให้สามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพได้เหมาะสม และจากการศึกษา พบว่า ประวัติศาสตร์ความเป็นมาก่อนใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้มีการกำหนดโครงสร้างให้องค์กรตุลาการมีบทบาทให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาในชั้นก่อนการพิจารณามาก และพบว่า ในสหรัฐอเมริกา นั้นเป็นรูปแบบกระบวนการทางอาญาไปในทาง The Due Process Model ส่วนในประเทศไทยพบว่า เน้นหนักในทางมุ่งควบคุมอาชญากรรมเป็นสำคัญ ปัญหาที่ส่งผลคือ ปัญหาจากระบบโครงสร้าง ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่กำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์จากองค์กรหลัก ในการดำเนินการทางอาญาไม่มีความสัมพันธ์กันเท่าที่ควร องค์กรตำรวจมีอำนาจอย่างกว้างขวางลอยตัวจากการเหนี่ยวรั้งตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพจากองค์กรอื่น ๆ องค์กรตุลาการถูกละเลยในการที่จะทำหน้าที่คุ้มครองผู้ต้องหาในชั้นก่อนการพิจารณา และเสนอแนะว่า ควรให้ศาลมีบทบาทเกี่ยวกับการออกหมายจับ การออกหมายปล่อย กรณีมีการควบคุม โดยมีขอการไต่สวนเพื่อควบคุมตัวการไต่สวนมูลฟ้อง เป็นต้น โดยมีเงื่อนไขอยู่ในความพร้อมของศาล

สุบรรณ อธิเศรษฐ์ (2543, บทคัดย่อ) การศึกษาเรื่อง ทักษะของพนักงานสอบสวนต่อการอำนวยความสะดวกทางอาญาตามโครงการพัฒนาสถานีตำรวจเพื่อประชาชนของกองบังคับการตำรวจนครบาล 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทักษะของพนักงานสอบสวนต่อการอำนวยความสะดวกทางอาญา ตามโครงการพัฒนาสถานีตำรวจเพื่อประชาชน และศึกษาปัญหาและอุปสรรคของพนักงานสอบสวน รวมทั้งข้อเสนอแนะต่อการอำนวยความสะดวกทางอาญา ตามโครงการพัฒนาสถานีตำรวจเพื่อประชาชน ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ศึกษาโดยวิธีการศึกษาจากเอกสารและวิจัยภาคสนามประกอบกัน โดยกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาเป็นพนักงานสอบสวนระดับพนักงานสอบสวน (สบ.1) พนักงานสอบสวน (สบ.2) รองผู้กำกับการสืบสวนสอบสวน และผู้กำกับการจากสถานีตำรวจนครบาล ในสังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล 2 กองบัญชาการตำรวจนครบาล จำนวน 160 ราย ซึ่งเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษา และได้แบบสอบถามกลับคืนมาจำนวน 120 ชุด คิดเป็นร้อยละ 75 ของจำนวนประชากรเป้าหมาย การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS เพื่อหาค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละในการพรรณนาข้อมูลทั่วไป และระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างและใช้ Chi - Square ในการเปรียบเทียบและหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นผู้มีอายุระหว่าง 26-30 ปี สมรสแล้ว นับถือศาสนาพุทธ วุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี นิติศาสตร์บัณฑิต ยศที่ได้รับในปัจจุบันร้อยละเอก

ดำรงตำแหน่งเป็นพนักงานสอบสวน (สบ.1) มีเพศชาย ระยะเวลาในการปฏิบัติงานเป็นพนักงานสอบสวน 1–5 ปี รายได้ต่อเดือน 6,000–9,000 บาท กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติที่ดีต่อโครงการพัฒนาสถานีตำรวจเพื่อประชาชน ดังนี้ พนักงานสอบสวนส่วนมากมีทัศนคติที่ดีต่อการอำนวยความสะดวกทางอาญาตามโครงการพัฒนาสถานีตำรวจเพื่อประชาชน แม้ว่าโครงการดังกล่าวจะมีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีดำเนินการที่ยากแก่การปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบาย ได้ด้วยเหตุแห่งปัญหาและอุปสรรคนานัปการ พนักงานสอบสวนทุกคนก็ยังคาดหวังว่า หากผู้บริหารมีความตั้งใจจริงและเอาใจใส่ต่อการพัฒนาตามโครงการอย่างจริงจังก็เชื่อว่า ระบบงานสอบสวนที่ปฏิบัติอยู่ก็สามารถก้าวหน้าไปสู่ระบบที่ดีได้ แต่หากผู้บริหารไม่ได้มีความตั้งใจจริงและเอาใจใส่หรือติดตามประเมินผล ไม่เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน โครงการนี้จะดีสักเพียงใดก็ไม่อาจบรรลุผลตามนโยบายที่โครงการได้กำหนดไว้ ส่วนปัญหาอุปสรรคต่อการอำนวยความสะดวกทางอาญาตามโครงการพัฒนาสถานีตำรวจเพื่อประชาชน พนักงานสอบสวนส่วนใหญ่เห็นว่า เป็นปัญหามากที่สุด คือ ปัญหาจำนวนการสอบสวนค้าง ระเบียบ ข้อบังคับเรื่องการสอบสวนควรลดขั้นตอนลงเพื่อให้สะดวกรวดเร็วขึ้น การจัดเวรพนักงานสอบสวนให้เหมาะสมเพียงพอ การประสานงานกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทั้งตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ และทนายความ ยังขาดความชัดเจน การจัดทีมสนับสนุนเวรสอบสวน การคัดสำนวน การเพิ่มขีดความสามารถทางการงานสอบสวนของนายตำรวจในสายงานอื่นมาปฏิบัติงานด้านสอบสวน และการพัฒนาความรู้ความสามารถ คุณธรรมของพนักงานสอบสวน โดยเน้นการเสริมสร้างจิตสำนึก อุดมการณ์ จรรยาบรรณของพนักงานสอบสวน ส่วนข้อเสนอแนะต่อการอำนวยความสะดวกทางอาญา พนักงานสอบสวนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับโครงการดังกล่าวนี้ตามลำดับ ดังนี้ การมอบอำนาจเรื่องการปล่อยตัวชั่วคราว การสั่งคดี การสั่งคืนของกลางควรมีความชัดเจนหรือบริการประชาชนให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว การนำวิทยาการตำรวจและเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการสืบสวนและสอบสวน จะเป็นการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานสอบสวน การปรับปรุงสารบบ การควบคุมสำนวนการสอบสวนทั้งคดีที่ยังไม่เสร็จและคดีที่เสร็จสิ้นแล้ว จะช่วยให้เกิดระบบการจัดเก็บข้อมูลและตรวจสอบอย่างเป็นไปด้วยดีและถูกต้อง เพื่อประโยชน์ในการซักซ้อมพยานและใช้อ้างอิงในชั้นพิจารณาของศาลได้ การปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการสอบสวนให้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น จะสร้างความเชื่อมั่น ศรัทธาให้แก่ประชาชน และทำให้ประชาชนคาดหวังเป็นที่พึงต่อไป การเข้มงวดกวดขัน และการตรวจสอบการปฏิบัติงานอำนวยความสะดวกทางอาญาของสถานีตำรวจให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และคำสั่งต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนบังเกิดผลเป็น

รูปธรรมชัดเจน และเสนอแนะอื่น ๆ ดังนี้ กรณีเงินค่าสำนวนการสอบสวนควรจัดให้มีการเบิกได้ทุกสำนวนสอบสวน อุปกรณ์เครื่องมือที่จำเป็นในงานสอบสวนควรจัดสรรให้เพียงพอ การแก้ไขระเบียบปฏิบัติงานสอบสวนให้คงเหลือเฉพาะที่จำเป็นต่องานสอบสวน การเพิ่มปริมาณพนักงานสอบสวนให้มีจำนวนที่เพียงพอ

อรรถวัฒน์ กลิ่นน้ำหอม (2544, บทคัดย่อ) การศึกษาเรื่อง บทบาททนายความในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาททนายความในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และเพื่อศึกษาทัศนคติของทนายความต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และเพื่อแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ในการดำเนินการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร และการวิจัยภาคสนาม โดยการใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากประชากรที่ทำการศึกษา ซึ่งกลุ่มประชากรที่ได้กำหนดไว้นั้น เป็นทนายความที่ความเฉพาะในศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้และศาลอาญารธนบุรี จำนวน 3 แห่ง แห่งละ 100 คน รวมเป็น 300 คน และได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาจากศาลทั้ง 3 แห่งเท่ากับ 290 ชุด คิดเป็นร้อยละ 97 ของแบบสอบถามที่ส่งไปทั้งหมด จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ทางสถิติโดยการคำนวณและใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และค่า Chi – Square โดยเสนอผลการศึกษาในรูปของตารางประกอบคำบรรยาย และการวิเคราะห์รวมถึงการสัมภาษณ์ทนายความอาวุโสจำนวน 2 ท่าน รวมจำนวนประชากรที่ศึกษาทั้งสิ้น 302 คน โดยผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ ทนายความส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 25–26 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี รายได้ต่อเดือนอยู่ช่วง 25,000 บาทขึ้นไป และประกอบอาชีพเป็นทนายความต่ำกว่า 5 ปี ในส่วนบทบาทของทนายความในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ทนายความกลุ่มหนึ่งมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งยังขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยทนายความที่มีความรู้ความเข้าใจจะรู้ถึงสิทธิที่จะพบและปรึกษาเป็นการเฉพาะตัว รู้ถึงสิทธิที่มีอยู่ด้วยในชั้นสอบสวน สิทธิในการมีทนายความ สิทธิในการช่วยเหลือจำเลย และสิทธิในการให้ทนายความเข้ารับฟังการถามคำให้การคดีเด็ก แต่สำหรับทนายความที่ขาดความรู้ความเข้าใจในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะไม่ทราบเรื่องการเข้ารับฟังการสอบปากคำของผู้ต้องหาในคดีอาญาและคดีเด็กในวันแจ้งข้อหา ส่วนปัญหาอุปสรรคของทนายความในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ส่วนใหญ่เห็นว่าปัญหาที่ควรช่วยเหลือได้แก่ การเข้าช่วยเหลือประชาชนในคดีมักติดขัดที่กฎหมายไม่ให้อำนาจไว้ การเยี่ยมหรือประกัน

ตัวผู้ต้องหา เจ้าหน้าที่ตำรวจจะไม่ให้ความร่วมมือ ทั้ง ๆ ที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้ ส่วน ทุนายความขอแรงจะได้รับค่าตอบแทนน้อย เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ให้ความสะดวกในการติดต่อ ประสานงาน และการที่ผู้ต้องหาไม่แจ้งให้ทุนายความเข้ารับฟังการสอบปากคำของตนต่อหน้า พนักงานสอบสวน สำหรับทัศนะของทุนายความที่มีต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และต่อปัญหาอุปสรรคของทุนายความ ต่างมีความเห็นที่ตรงกันว่า บทบาทของทุนายความตาม กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญาฉบับแก้ไขใหม่ คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ ข้อเสนอแนะแนวทางมีดังต่อไปนี้ ให้สภานายความส่งเสริมความรู้ จัดอบรม สัมมนากฎหมายใหม่ ๆ ให้กับทุนายความทั่ว ประเทศ รวมทั้งแลกเปลี่ยนประสบการณ์ พร้อมกับเผยแพร่กฎหมายใหม่แก่ทุนายความ ให้สภานายความสนับสนุนจัดทุนายความอาสาให้ความรู้แก่ประชาชน เผยแพร่ตามสื่อต่าง ๆ และ จัดหาทุนายความประจำสถานีตำรวจทั่วประเทศตลอด 24 ชั่วโมง เพิ่มบทบาทของทุนายความ ในการเข้าตรวจสอบเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมได้ โดยประสานงาน ระหว่างสภานายความและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

ทัศนีย์ แก้วพิลา (2527, น. 85) “สิทธิการมีทนายในคดีอาญา” ส่วนหนึ่งได้กล่าว เกี่ยวข้องกับสิทธิที่จะพบและปรึกษาทุนายความเป็นการเฉพาะตัวนี้ มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ฉบับก่อน ๆ แต่จำกัดเฉพาะผู้ถูกจับกับผู้ต้องหาที่อยู่ระหว่างการควบคุมของเจ้าพนักงานโดยไม่ ครอบคลุมถึงผู้ต้องหาที่อยู่ระหว่างการสอบสวนของพนักงานสอบสวนแต่อย่างใด

ธนชนพันธ์ วิสิทธิ์วงศ์ (2542, น. 33) “สิทธิผู้ต้องหาที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อ ตนเองอันอาจทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญา” ส่วนหนึ่งได้กล่าวเกี่ยวข้องกับความเท่าเทียมกันในการ มีทุนายความในประเทศอังกฤษ ในชั้นพิจารณาเมื่อจำเลยเป็นคนยากจน และต้องการ ทุนายความจะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายจากรัฐ โดยรัฐเป็นผู้จ่ายเงินรางวัลแก่ ทุนายความ

สุพิศ ปราณีตพลกรัง (2528, น. 30-31) “การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาโดย องค์กรตุลาการในชั้นก่อนการพิจารณา : ศึกษาเปรียบเทียบกรณีไทยและสหรัฐอเมริกา” ส่วน หนึ่งได้กล่าวเกี่ยวกับ The Criminal Control Model หรือรูปแบบที่มุ่งเน้นการควบคุม อาชญากรรมเป็นสำคัญ มุ่งถึงการควบคุมปราบปรามอาชญากรรม การที่รักษาไว้ซึ่งความสงบ สุขของสังคมต้องมีการควบคุมอาชญากรรมอย่างแน่นหนา (Tight Control) กระบวนการ ดำเนินงานต้องเป็นไปอย่างรวดเร็วเฉียบพลัน ภารกิจที่จำเป็นในการจัดการกับความผิด คือ ภารกิจของตำรวจ

จากการผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ มาแล้วดังกล่าวกว่าข้างต้นนั้น ผู้ศึกษาสามารถทำการสรุปเพื่อสร้างเป็นกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาได้ดังต่อไปนี้ กล่าวคือ แนวคิดการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหานั้นมีมานานแล้ว และมีการพัฒนาการมาจนกระทั่งปรากฏเป็นหลักฐานและยอมรับกันในเวทีนานาชาติ คือ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.1966 นั้นเอง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอันเป็นหลักสากลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติรับรองสิทธิผู้ต้องหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้อย่างชัดเจนเช่นกัน สำหรับกรณีของการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในต่างประเทศนั้น ผู้ศึกษาได้ค้นคว้ารวบรวมการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในสหรัฐอเมริกา อังกฤษ เยอรมัน และญี่ปุ่น ตลอดจนแนวคิดและรูปแบบของระบบยุติธรรมทางอาญา ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ถึงสิทธิของผู้ต้องหาตามรัฐธรรมนูญและตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รวมตลอดถึงบทบาท อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิของเด็กหรือเยาวชนในคดีอาญาตามที่ได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้การสอบปากคำและการสอบพยานเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ในฐานะเป็นผู้เสียหายหรือพยาน ให้แยกปฏิบัติเป็นส่วนหนึ่งในสถานที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ และพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถามปากคำด้วย และพนักงานสอบสวนต้องจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการให้ปากคำดังกล่าวที่สามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน ดังนั้นเป็นต้น สำหรับผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้สำรวจและสรุปได้ว่า ตัวแปรปัจจัยภูมิหลังของพนักงานสอบสวน ซึ่งได้แก่ อายุ สถานภาพการสมรส วุฒิการศึกษา ตำแหน่ง ทัศนคติ ระยะเวลาในการปฏิบัติงานสอบสวนจะมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญา ส่วนตัวแปรด้านปัจจัยแวดล้อมในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน ซึ่งได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน ปริมาณงานที่รับผิดชอบ จำนวนพนักงานสอบสวน ความพร้อมด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ และงบประมาณที่ใช้ในงานสอบสวน และการพิจารณาความดีความชอบมีผลต่อทัศนคติของพนักงานสอบสวนในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในคดีอาญา ผู้ศึกษาขอเสนอเป็นแผนภูมิแสดงกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

